

РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ
МИСТЕЦЬКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ
ОСВІТИ:

національний і європейський контекст

EVOLUȚIA ARTEI MODERNE ȘI
A EDUCAȚIEI PEDAGOGICE:

context național și european

DEVELOPMENT OF
MODERN ART AND
PEDAGOGICAL EDUCATION:

national and european context

**DEVELOPMENT OF MODERN ART AND PEDAGOGICAL
EDUCATION: NATIONAL AND EUROPEAN CONTEXT**

Collective volume

**РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ МИСТЕЦЬКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ
ОСВІТИ: НАЦІОНАЛЬНИЙ І ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОНТЕКСТ**

Монографія

**EVOLUȚIA ARTEI MODERNE ȘI A EDUCAȚIEI PEDAGOGICE:
CONTEXT NAȚIONAL ȘI EUROPEAN**

Volum colectiv

Edited by Myroslava Vovk

Foreword by Stefan Purici

Stefan cel Mare University of Suceava Publishing House

Suceava – 2023

Reviewers:

Jan Sikora, Doctor of Sciences, Associate Professor of the Department of Labor and Androgynous Pedagogy, Institute of Pedagogy, Maria Grzegorzewska Academy of Special Education (Warsaw, Poland).

Adina Colomeischi, Doctor of Educational Sciences, Associate Professor, Faculty of Educational Sciences, Stefan cel Mare University of Suceava (Suceava, Romania).

Oleksandr Lavrinenko, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Chief Researcher of the Department of Theory and Practice of Pedagogical Education of the Ivan Ziazun Institute of Pedagogical and Adult Education of the National Academy of Educational Sciences (Kyiv, Ukraine).

Otilia Clipa, Doctor of Educational Sciences, Associate Professor, Faculty of Educational Sciences, Stefan cel Mare University of Suceava (Suceava, Romania).

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Development of modern art and pedagogical education : national and

European context / ed. by Myroslava Vovk ; foreword by Stefan Purici. -

Suceava : Editura Universității "Ștefan cel Mare", 2023

Conține bibliografie

ISBN 978-973-666-786-2

I. Vovk, Myroslava (ed.)

II. Purici, Ștefan (pref.)

**DEVELOPMENT OF MODERN ART AND PEDAGOGICAL
EDUCATION: NATIONAL AND EUROPEAN CONTEXT**

Collective volume

**РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ МИСТЕЦЬКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ:
НАЦІОНАЛЬНИЙ І ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОНТЕКСТ**

Монографія

**EVOLUȚIA ARTEI MODERNE ȘI A EDUCAȚIEI PEDAGOGICE:
CONTEXT NAȚIONAL ȘI EUROPEAN**

Volum colectiv

*Recommended for publication by the Academic Council
of the Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical and Adult Education
of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine
(Minutes No. 7 of May 25, 2023)*

Development of Modern Art and Pedagogical Education: National and European Context: Collective volume. Nelliia Nyckhalo, Larysa Lukianova, Heorhii Filipchuk, Oksana Komarovska, and others; Foreword by Stefan Purici. Edited by Myroslava Vovk. Suceava, 2023.

The **initiator of the collective volume** is the Department of Content and Technologies of Pedagogical Education of the Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical and Adult Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine.

Partners: Stefan cel Mare University (Suceava, Romania), George Enescu National University of Arts (Iasi, Romania), Stefan Batory Academy of Applied Sciences (Skierniewice, Poland), Comenius University (Bratislava, Slovakia), Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Institute of Educational Problems of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University, Makarenko Sumy State Pedagogical University, Ukrainian Institute of Advanced Training for TV & Radio Broadcast and the Press experts, H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, National Pedagogical Dragomanov University, Kherson State University, Rivne State University of Humanities.

Reviewers:

Jan Sikora, Doctor of Sciences, Associate Professor of the Department of Labor and Androgynous Pedagogy, Institute of Pedagogy, Maria Grzegorzewska Academy of Special Education (Warsaw, Poland);

Adina Colomeischi, Doctor of Educational Sciences, Associate Professor, Faculty of Educational Sciences, Stefan cel Mare University of Suceava (Suceava, Romania);

Oleksandr Lavrinenko, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Chief Researcher of the Department of Theory and Practice of Pedagogical Education of the Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical and Adult Education of the National Academy of Educational Sciences (Kyiv, Ukraine);

Otilia Clipa, Doctor of Educational Sciences, Associate Professor, Faculty of Educational Sciences, Stefan cel Mare University of Suceava (Suceava, Romania).

The collective volume “Development of modern art and pedagogical education: national and European context” presents the experience and innovations in the field of training art teachers, the results of scientific research on the theory and practice of art and pedagogical education in Ukraine and abroad, taking into account European integration processes. It covers the theoretical and historical discourse on the development of art and pedagogical education in Ukraine and foreign countries, as well as national and European experience in introducing innovations in the training of modern teachers.

The book will be useful for teachers of higher pedagogical education institutions, in particular for teachers of art faculties and institutes, teachers of out-of-school art education institutions, scholars researching Ukrainian and foreign experience in training a modern teacher, and anyone interested in the theory and practice of art and pedagogical education.

© Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical and Adult Education
of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Ukraine, 2023
© Stefan cel Mare University of Suceava, Romania, 2023

*Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна
НАПН України (протокол № 7 від 25 травня 2023 р.)*

Розвиток сучасної мистецько-педагогічної освіти: національний і європейський контекст: монографія. Нелля Ничкало, Лариса Лук'янова, Георгій Філіпчук, Оксана Комаровська та ін.; передмова Стефана Пуріча, за наук. ред. Мирослави Вовк. Сучава, 2023.

Ініціатор укладання монографії – відділ змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна Національної академії педагогічних наук України.

Партнери видання: Сучавський університет імені Штефана чел Маре (Румунія), Яський університет мистецтв імені Дж. Енеску (Румунія), Академія прикладних наук імені Стефана Баторія (м. Скерневіце, Польща), Університет імені Я.А. Коменського у Братиславі (Словачина), Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Інститут проблем виховання НАПН України, Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка, Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка, Українського інституту підвищення кваліфікації працівників телебачення, радіо і преси. Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди, Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, Херсонський державний університет, Рівненський державний гуманітарний університет.

Рецензенти:

Сікора Ян – доктор наук, доцент кафедри праці та андрогогічної педагогіки Інституту педагогіки Академії спеціальної освіти Марії Гжегожевської у Варшаві (Варшава, Польща);

Адіна Коломейскі – доктор педагогічних наук, доцент факультету педагогічних наук Сучавського університету «Штефан чел Маре» (Сучава, Румунія);

Лавріненко Олександр – доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу теорії і практики педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна Національної академії педагогічних наук (Київ, Україна);

Отілія Кліпа – доктор педагогічних наук, доцент факультету педагогічних наук Сучавського університету «Штефан чел Маре» (Сучава, Румунія).

У колективній монографії «Розвиток сучасної мистецько-педагогічної освіти: національний і європейський контекст» представлено досвід й інновації у сфері підготовки педагогів мистецького фаху, результати наукових досліджень з проблем теорії і практики мистецько-педагогічної освіти в Україні і зарубіжжі з урахуванням євроінтеграційних процесів. Висвітлено теоретичний й історичний дискурс проблеми розвитку мистецько-педагогічної освіти в Україні і зарубіжних країнах, а також представлено національний та європейський досвід упровадження інновацій у підготовку сучасного педагога.

Монографічне видання буде корисним для викладачів закладів вищої педагогічної освіти, зокрема для викладачів мистецьких факультетів та інститутів, учителів закладів позашкільної мистецької освіти, науковців, які досліджують український і зарубіжний досвід підготовки сучасного вчителя, всіх, хто цікавиться проблемами теорії і практики мистецько-педагогічної освіти.

© Інститут педагогічної освіти
і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, Україна, 2023
© Сучавський університет імені Штефана чел Маре, Румунія, 2023

*Recomandat spre publicare de către Consiliul științific
al Institutului de Educație Pedagogică și Educație a Adulților „Ivan Ziaziun” al Academiei
Naționale de Științe a Ucrainei (procesul-verbal nr. 7 din 25 mai 2023)*

Evoluția artei moderne și a educației pedagogice: context național și european: volum colectiv.
Nellia Nychkalo, Larysa Lukianova, Heorhii Filipchuk, Oksana Komarovska ș. a. Cuvânt înainte de
Ștefan Purici. Ediție îngrijită de Myroslava Vovk. Suceava, 2023.

Inițiator al întocmirii volumului colectiv este Departamentul de Conținuturi și Tehnologii ale
Educației Pedagogice din cadrul Institutului de Educație Pedagogică și Educație a Adulților „Ivan
Ziaziun” al Academiei Naționale de Științe Pedagogice din Ucraina.

Parteneri ai proiectului sunt: Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava (România), Universitatea de
Arte „George Enescu” din Iași (România), Stefan Batory Academy of Applied Sciences (Skiernewice, Polonia),
Universitatea „Comenius” din Bratislava (Slovacia), Universitatea Națională „Yuriy Fedkovych” din Cernăuți,
Institutul de Probleme Educaționale al Academiei Naționale de Științe a Ucrainei, Universitatea Națională
Pedagogică „Vladimir Korolenko” din Poltava, Universitatea Pedagogică de Stat „Anton Makarenko” din Sumy,
Institutul Ucrainean de Formare Avansată a Personalului din Televiziune, Radio și Presă, Universitatea Națională
Pedagogică din Kharkiv „Hryhoriy Skovoroda”, Universitatea Națională Pedagogică „Mykhaylo Drahomanov”,
Universitatea de Stat din Kherson, Universitatea Umanistă de Stat din Rivne.

Referenți:

Jan Sikora, Doctor în Științe, Conferențiar la Departamentul de Muncă și Pedagogie
Androgină din cadrul Institutului de Pedagogie al Academiei de Educație Specială „Maria
Grzegorzewska” din Varșovia (Polonia);

Adina Colomeischi, Doctor în Științe ale Educației, Conferențiar, Facultatea de Științe ale
Educației, Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava (Suceava, România);

Oleksandr Lavrinenko, Doctor în Științe Pedagogice, Profesor, Cercetător principal al Depar-
tamentului de Teoria și Practica Educației Pedagogice din cadrul Institutului de Educație Pedagogică
și Educație a Adulților „Ivan Ziaziun” al Academiei Naționale de Științe Pedagogice (Ucraina);

Otilia Clipa, Doctor în Științe ale Educației, Conferențiar, Facultatea de Științe ale Educației,
Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava (Suceava, România).

Volumul colectiv *Evoluția artei moderne și a educației pedagogice: context național și european* prezintă experiența și inovările în domeniul formării profesorilor de artă, rezultatele cercetării științifice privind problemele de teorie și practică a educației artistice și pedagogice în Ucraina și în străinătate, în contextul proceselor de integrare europeană. Sunt scoase în evidență discursul teoretic și istoric privind evoluția educației artistice și pedagogice în Ucraina și în alte țări, precum și experiența națională și europeană de introducere a inovărilor în procesul de formare a profesorului modern.

Culegerea de studii va fi utilă profesorilor instituțiilor de învățământ superior pedagogic, în special cadrelor didactice de la facultățile și institutele de artă, instituțiile de învățământ artistic extracurricular, cercetătorilor care investighează experiențele ucraineană și internațională în domeniul formării profesorului modern, tuturor celor interesați de problemele teoriei și practicii educației artistice și pedagogice.

CONTENT

SECTION I. Theoretical and historical discourse on the problem of development of art and pedagogical education in Ukraine and abroad

	Stefan Purici. FOREWORD	13
1.1.	Larysa Lukianova Social and professional status of the modern teacher in the context of professional and personal development.....	16
1.2.	Heorhiy Filipchuk Actuality of hryhorii skovoroda in the pedagogical profession.....	40
1.3.	Oksana Komarovska Art education in ukraine: trends in pedagogical research.....	60
1.4.	Halyna Sotska News of the development of art and pedagogical education in Ukraine in the context of European integration processes.....	73
1.5.	Lidia Khomych Cultural appropriateness as a basis for professional development of the future teacher.....	90
1.6.	Eugenia Maria Paşca Music education from a historical perspective until the 19th century.....	108
1.7.	Olena Semenoh The concept of 'teacher' in Ukrainian and polish educational discourses...	119
1.8.	Teresa Janicka-Panek The importance of the theory of multiple intelligences in the pedagogical work of primary school teachers.....	143
1.9.	Hlib Holovchenko, Maryna Holovchenko Theoretical discourse of the problem of media education in modern pedagogical thought.....	153
1.10.	Liuboslava Seytsova Motivation to choose the teaching profession.....	170
1.11.	Yuliia Hryshchenko, Svitlana Solomakha The role of the scientific heritage of professor Oksana Rudnytska in the development of Ukrainian art education.....	186
1.12.	Ivan Derda Historical aspects of the development and functioning of the ethnographic process based on the village of Horoshivtsi.....	197
1.13.	Yevhen Churikov, Olha Churikova-Kushnir, Zoia Sophronii Performance technique of a musician as a musicological problem.....	217
1.14.	Veronika Todoschuk The contribution of the Hurmuzachi family to the development of Romanian culture in Bukovina.....	228
1.15.	Viktoriia Prokopchuk Artistic Volyn in local resources: names and fates.....	247

1.16. Yaryna Taniavska	
Friedrich Froebel pedagogy and becoming of pre-school education on western Ukrainian territories (1839-1918).....	281
1.17. Viktoriia Tusheva	
Ground of essence of professional culture of future teacher of musical art as personality phenomenon from positions culturological approach...	303
1.18. Olena Trynus	
Professional activity of O.F. Muzychenko in the formation of Ukrainian pedagogical education in the first quarter of the XX century.....	316
1.19. Vladimir Acatrini, Mihail Acatrini	
Promotion of Eusebie Mandicevschi's opera in the press: a historical retrospective.....	330
SECTION II. Innovations in art and pedagogical education: national and european experience	
2.1. Nella Nychkalo, Nataliia Filipchuk, Galina Zagayska	
The prospect of training museum educators in Ukraine.....	341
2.2. Myroslava Vovk	
The use of ethnomusicological experience in school education.....	357
2.3. Olena Anishchenko	
The problem of professional development of teaching staff in the field of adult education: methodological approaches.....	366
2.4. Natalia Sulaieva	
Management of non-formal art education in artistic and creativ groups at the institutions of higher pedagogical education.....	377
2.5. Olena Voliarska	
European experience in the formation and development of adult health literacy.....	392
2.6. Nataliia Terentieva, Valentin Constantinov	
Possibilities of museum potential' using in education: the experience of Ukraine and Moldova.....	402
2.7. Iryna Boychuk, Anton Ivashchuk	
«New music» in the context of the work of contemporary composers.....	415
2.8. Lidiia Lymarenko	
Training in speech technique: setting up the teacher's speech voice.....	432
2.9. Olha Matveieva	
Polycultural direction of modern music and pedagogical education in Ukraine.....	456
2.10. Liubov Kostyk	
Formation of speech polycompetency of preschool pupils by means of eidetics.....	467
2.11. Mariia Komisaryk, Kateryna Kuznetsova	
Formation of innovative competence in future preschool education specialists.....	488
About the Authors	510
Editors	516

З М І С Т

РОЗДІЛ I. Теоретичний та історичний дискурс проблеми розвитку мистецько-педагогічної освіти в Україні і зарубіжжі

Стефан Пуріч. ПЕРЕДМОВА.....	14
1.1. Лариса Лук'янова Соціально-професійний статус сучасного вчителя у контексті його професійного і особистісного розвитку.....	16
1.2. Георгій Філіпчук Актуалітети Григорія Сковороди у педагогічній професії.....	40
1.3. Оксана Комаровська Мистецька освіта в Україні: тенденції педагогічних досліджень.....	60
1.4. Галина Сотська Актуалітети розвитку мистецько-педагогічної освіти України в контексті євроінтеграційних процесів.....	73
1.5. Лідія Хомич Культуровідповідність як основа професійного розвитку майбутнього вчителя.....	90
1.6. Євгенія Марія Пашка Музична освіта в історичній ретроспективі до XIX ст.	108
1.7. Олена Семенов Концепт учителя в українському та польському освітньому дискурсах.....	119
1.8. Тереза Яницка-Панек Значення теорії множинного інтелекту у педагогічній роботі вчителя молодших класів.....	143
1.9. Гліб Головченко, Марина Головченко Теоретичний дискурс проблеми медіаосвіти в сучасній педагогічній думці.....	153
1.10. Любослава Сейцова Мотивація до вибору професії вчителя.....	170
1.11. Юлія Грищенко, Світлана Соломаха Роль наукової спадщини професора Оксани Петрівни Рудницької у розвитку вітчизняної мистецької освіти.....	186
1.12. Іван Дерда Історичні аспекти розвитку і функціонування етнографічного процесу на основі села Горосівці.....	197
1.13. Євген Чуріков, Ольга Чурікова-Кушнір, Зоя Софроній Виконавська техніка музиканта як музикознавча проблема.....	217
1.14. Вероніка Тодошук Внесок родини Гурмузакі у розвиток румунської культури на Буковині	228
1.16. Ярина Танявська Педагогіка Фрідріха Фребеля і становлення дошкільної освіти на західноукраїнських землях (1839-1918).....	281

1.17. Вікторія Тушева	
Обґрунтування сутності професійної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва як особистісного феномену з позицій культурологічного підходу.....	303
1.18. Олена Тринус	
Професійна діяльність О. Музиченка у становленні української педагогічної освіти першої чверті ХХ ст.....	316
1.19. Володимир Акатріні, Михайло Акатріні	
Популяризація діяльності Євсевія Мандичевського у пресі: історична ретроспектива.....	330
РОЗДІЛ II. Інновації у мистецько-педагогічній освіті: національний і європейський досвід	
2.1. Нелля Ничкало, Наталія Філіпчук, Галина Загайська	
Перспектива підготовки музейних педагогів в Україні.....	341
2.2. Мирослава Вовк	
Використання етномузикознавчого досвіду у шкільній освіті.....	357
2.3. Олена Аніщенко	
Проблема професійного розвитку педагогічного персоналу у сфері дорослих: методологічні підходи.....	366
2.4. Наталія Сулаєва	
Управління неформальною мистецькою освітою в художньо-творчих колективах закладів вищої педагогічної освіти.....	377
2.5. Олена Волярська	
Європейський досвід формування і розвитку медичної грамотності дорослого населення.....	392
2.6. Наталія Терентьєва, Валентин Константинов	
Можливості застосування музейного потенціалу в освіті: досвід України і Молдови.....	402
2.7. Ірина Бойчук, Антон Іващук	
«Нова музика» у контексті творчості сучасних композиторів.....	415
2.8. Лідія Лимаренко	
Тренінг із техніки мовлення: постановка мовленнєвого голосу педагога.....	432
2.9. Ольга Матвєєва	
Полікультурне спрямування сучасної музично-педагогічної освіти України.....	456
2.10. Любов Костик	
Формування мовленнєвої полікомпетентності дошкільників засобами ейдетики.....	467
2.11. Марія Комісарик, Катерина Кузнєцова	
Формування інноваційної компетентності у майбутніх фахівців дошкільної освіти.....	488
Відомості про авторів.....	513
Укладачі.....	516

CUPRINS

SECȚIUNEA I. Discurs teoretic și istoric asupra problemei dezvoltării educației artistice și pedagogice în Ucraina și în străinătate

	Stefan Purici. CUVÂNT ÎNAINTE	15
1.1.	Larysa Lukianova Statutul social și profesional al profesorului modern în contextul dezvoltării profesionale și personale	16
1.2.	Heorhiy Filipchuk Actualitatea lui Hryhorii Skovoroda pentru profesia pedagogică	40
1.3.	Oksana Komarovska Educația artistică în Ucraina: tendințe în cercetarea pedagogică	
1.4.	Halyna Sotska Noutăți în dezvoltarea educației artistice și pedagogice în Ucraina în contextul proceselor de integrare europeană	73
1.5.	Lidia Khomych Adecvarea culturală ca bază pentru dezvoltarea profesională a viitorului profesor	90
1.6.	Eugenia Maria Pașca Educația muzicală din perspectivă istorică, până în secolul al XIX-lea	108
1.7.	Olena Semenoh Conceptul de „profesor” în discursurile educaționale ucrainene și poloneze	119
1.8.	Tereza Yanytska-Panek Relevanța teoriei inteligențelor multiple în activitatea pedagogică a profesorilor din clasele primare	143
1.9.	Hlib Holovchenko, Maryna Holovchenko Discursul teoretic privind chestiunea educației media în gândirea pedagogică modernă	153
1.10.	Luboslava Sejčová Motivația de a alege profesia de cadru didactic	170
1.11.	Yuliia Hryshchenko, Svitlana Solomakha Rolul moștenirii științifice a profesorului Oksana Rudnytska în dezvoltarea educației artistice ucrainene	186
1.12.	Ivan Derda Aspecte istorice ale dezvoltării și funcționării procesului etnografic pe baza satului Horoshiivtsi	197
1.13.	Yevhen Churikov, Olha Churikova-Kushnir, Zoia Sophronii Tehnica de interpretare a unui muzician ca problemă muzicologică	217
1.14.	Veronica Todoșciuc Contribuția familiei Hurmuzachi la dezvoltarea culturii românești în Bucovina	227
1.15.	Viktoriia Prokopchuk Volyn artistic în izvoarele de istorie locală: nume și destine	247

1.16. Yaryna Taniavska	
Pedagogia lui Friedrich Froebel și devenirea învățământului preșcolar în teritoriile vest-ucrainene (1839-1918)	281
1.17. Viktoriia Tusheva	
Demonstrarea caracterului culturii profesionale a viitorului profesor de artă muzicală drept fenomen de personalitate din perspectiva abordării culturologice	303
1.18. Olena Trynus	
Contribuția profesională a lui O. Muzychenko în afirmarea educației pedagogice ucrainene în primul sfert al secolului XX	316
1.19. Vladimir Acatrini, Mihail Acatrini	
Promovarea activității lui Eusebie Mandicevski în presă: o retrospectivă istorică	330
SECȚIUNEA II. Inovații în educația artistică și pedagogică: experiență națională și europeană	
2.1. Nella Nychkalo, Nataliia Filipchuk, Galina Zagayska	
Perspectiva formării educatorilor muzeelor în Ucraina	341
2.2. Myroslava Vovk	
Utilizarea experienței etnomuzicologice în educația școlară	357
2.3. Olena Anishchenko	
Problema dezvoltării profesionale a personalului didactic în domeniul educației adulților: abordări metodologice	366
2.4. Nataliia Sulaieva	
Managementul educației artistice non-formale în colectivele artistice și creative din instituțiile de învățământ pedagogic superior	377
2.5. Olena Voliarska	
Experiența europeană în formarea și dezvoltarea alfabetizării medicale a populației adulte	392
2.6. Nataliia Terentieva, Valentin Constantinov	
Posibilitățile de utilizare a potențialului muzeal în educație: experiența Ucrainei și a Moldovei	402
2.7. Iryna Boychuk, Anton Ivashchuk	
„Noua muzică” în contextul operei compozitorilor contemporani	415
2.8. Lidiia Lymarenko	
Instruire în tehnica vorbirii: configurarea vocii profesorului	432
2.9. Olha Matveieva	
Orientarea multiculturală a educației muzicale și pedagogice moderne în Ucraina	456
2.10. Liubov Kostyk	
Formarea policompetenței verbale a preșcolarilor prin intermediul eideticii	467
2.11. Mariia Komisaryk, Kateryna Kuznetsova	
Formarea competenței inovatoare la viitorii specialiști în învățământul preșcolar	488
Date despre autori	510
Editori	517

“Foia Societății...” , an. I, nr. 1-3 din 1 martie 1865.

Apud Vasile Netea. (1979). Spre unificarea statală a poporului român, EȘE, București.

Petru Rușșindilar, Op.cit.

“Foia Societății...” , an. II, nr.3 din 1 martie 1866.

“Foia Societății...” , an. IV, nr.3 din 1868, p.98.

“Foia Societății...” , an. I, nr.4 din 1 aprilie 1865, p.86-87.

“Foia Societății...” , an. III, nr.3 din 1 martie 1867, p.58-59.

Veronica Todoșciuc, Contribuția membrilor familiei Hurmuzachi la dezvoltarea culturii și literaturii române în Bucovina, Editura Semne, București, p.40.

Вікторія Прокопчук, м. Рівне, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-7593-6837>

МИСТЕЦЬКА ВОЛИНЬ У КРАЄЗНАВЧИХ ДЖЕРЕЛАХ: ІМЕНА І ДОЛІ

Анотація. Здійснено екскурс в історію досліджень фольклору Волині як підґрунтя становлення мистецького краєзнавства в інтердисциплінарному векторі, що охоплює сфери різних видів мистецтва: музичного, танцювального, театрального, декоративно-ужиткового, усну поетичну творчість тощо. Представлено ретроспективний огляд творчої діяльності визначних постатей культури й мистецтва та дослідників краю, що дає можливість пізнати його глибинні національні традиції та широке культурно-етнічне багатоманіття. Розглянуто різні аспекти впливу Рівненського (та ширше – Волинського) краю на формування й творче самовираження діячів, що дає можливість пізнати Волинський (Рівненський) край як цілісне художнє явище та синтезований культурний феномен. Акцентовано педагогічні аспекти краєзнавства як основи мистецького краєзнавства та основи української етнопедагогіки, народознавства та національно-патріотичного виховання у діяльності та творчому доробку видатних педагогів й діячів української культури. З’ясовано роль мистецького краєзнавства як складника системи краєзнавчих наук та невід’ємно від національно-патріотичного виховання молоді, що є стратегічним завданням загальнодержавного масштабу і головним напрямом сучасної освітньої сфери у вихованні підростаючого покоління як майбутнього держави й нації. Виокремлено контекст мистецького краєзнавства, що проаналізовано як наукову галузь й зміст музичної культури краю у краєзнавчому ракурсі та як навчальну дисципліну в закладі вищої освіти. Наголошено на важливості регіонального підходу та краєзнавчих дисциплінах, зокрема в напрямі розвитку мистецького краєзнавства як невід’ємної складової системи освіти в Україні на усіх її рівнях. Пізнання життєтворчості митців краю є важливим для виховання майбутніх педагогів мистецтва та студентів усіх мистецьких спеціальностей як носіїв і провідників культури й мистецтва у вихованні молоді як майбутнього держави.

Ключові слова: краєзнавство, мистецьке краєзнавство, митці Волині, фольклор Волині, регіональний підхід.

ARTISTIC VOLYN IN LOCAL RESOURCES: NAMES AND FATES

Annotation. *Excursion into history of Volyn folklore research is done. It is a foundation of the development of local art in inter-disciplinary vector. This direction covers the spheres of different kinds of art: musical art, dance art, decorative and applied art oral tradition. A retrospective review of creative activity of outstanding artists and explorers of the region is described. These facts give the possibility to study deep national traditions and wide cultural ethnic diversity. Different aspects of influence of Rivne and Volyn regions on formation and creative self-expression of artists are considered. It gives the possibility to learn Volyn (Rivne) region as holistic artistic and synthesized cultural phenomenon. Pedagogical aspects of local art as a basis of local art are emphasized. Fundamentals of Ukrainian ethnopedagogics, folklore and national patriotic education of activity and creative heritage of famous teachers and artists of Ukrainian culture are described. The role of local art as a component of the system of local history sciences and integral part of national patriotic education of youth is found out. It is a strategic task of nationwide scale and the main direction of modern education of future generation of the state and nation. The context of local art is analyzed as a scientific field and content of music region culture and as a subject in higher education institution. The importance of regional approach and local history subjects, especially the development of local art as an integral part of Ukrainian education at all levels is emphasized. Studying the life and work of artists of the region is very important for future education of art teachers and the students of all art specialties.*

Keywords: *local history, local art, outstanding artists of Volyn region, folklore of Volyn, regional approach.*

*Хто не належить вітчизні своїй,
той не належить і людству
Дж. Байрон*

Світове економіко-політичне та соціально-культурне напруження досягає високої концентрації, актуалізуючи проблеми діалогу та міжкультурного взаєморозуміння. Однак у час драматичних історичних подій на тлі лютої повномасштабної агресії РФ і боротьби України за свободу, незалежність та суверенітет відбувається справжнє національне відродження, стрімке піднесення духовних сил та цінностей, які були розпоршені в часі й просторі. Всезростаюча роль національного (регіонального) ренесансу, висуває стратегічним завданням виховання патріотизму, національної самосвідомості, поваги до культурно-історичного минулого, культурних (мистецьких) цінностей і традицій, збереження та утвердження національно-культурної ідентичності й самобутності як культурного коду нації. Ці завдання є найголовнішим напрямом виховання, про що зазначено у низці державних документів: «Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України», «Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020-2025 роки», «Заходах щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року», Законі України «Про освіту» тощо⁵⁵⁰.

⁵⁵⁰ Закон України «Про освіту» № 2145-VIII (5.07.2022). Р. 19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

Утвердження патріотичних цінностей та національно-культурної самобутності, поваги до культурно-історичного минулого України, культурно-мистецьких надбань і традицій починаються з любові до рідного краю, із пізнання його історії, культури, традицій. Пізнання культури рідного краю пробуджує відданість Батьківщині, вчить шанувати свій народ, зокрема й етноси, що історично проживали в Україні. Вбираючи в себе традиції минулих поколінь, молоде покоління сповнюється рушійною силою, яка стає міцним фундаментом для щасливого майбутнього нації й держави. Тому важливою складовою системи освіти на усіх її рівнях в Україні повинен бути *регіональний підхід* та краєзнавчі дисципліни, зокрема в напрямі розвитку мистецького краєзнавства.

Краєзнавство – наука, яка досліджує пракоріння і джерела ментальності та національної ідентичності, зберігає історичний досвід поколінь, органічно поєднуючи минуле, сучасне та майбутнє, через усвідомлення особистістю своєї причетності до культурних (мистецьких) традицій своєї «Малої Батьківщини» виховує любов до краю й Вітчизни. Лише через пізнання свого краю можна осягнути долю усієї держави й нації, відтак лише через місцевий (крайовий) патріотизм формується патріотизм всеукраїнський⁵⁵¹.

Як відомо, за змістовим наповненням краєзнавство розподіляється на кілька напрямів: історичне, літературне, етнографічне, географічне, мистецьке тощо⁵⁵².

У свою чергу, *мистецьке краєзнавство* входить до системи краєзнавчих наук та вивчає діяльність і творчий доробок діячів художньої культури й мистецтва, пов'язаних з краєм, розподіляючись на музичне, театральне, хореографічне, краєзнавство у сфері образотворчого мистецтва, архітектури, музейної діяльності мистецького профілю тощо⁵⁵³.

Мистецьке краєзнавство тлумачимо у двох аспектах: як наукову галузь і зміст музичної культури краю та як навчальну дисципліну в закладі вищої освіти для підготовки педагогів усіх мистецьких спеціальностей. Причому, мистецтво Рівненщини розглядаємо як мистецтво багатоетнічного історико-етнографічного регіону Волині, розвиток якого відбувся у взаємодії усіх культур етносів, які проживали в краю та пізнання якого є важливим для усвідомлення цілісної картини культурно-мистецьких і педагогічних процесів в Україні, зокрема його особливостей в аспекті мистецького краєзнавства. Такий підхід спрямований на формування фахівця з цілісним поглядом на світ, що ефективно впливає на його мистецько-педагогічну діяльність⁵⁵⁴.

На необхідності краєзнавчого компоненту, як стрижневого у вихованні, зокрема й художньо-естетичному, наголошували практично всі видатні педагоги та діячі української культури, які досліджували культурні пракорені української нації та заклали підвалини українознавства, краєзнавства, народознавства, етнопедагогіки (Х. Алчевська, Г. Ващенко, Б. Грінченко, М. Грушевський, М. Драгоманов, О. Духнович, П. Куліш, А. Макаренко, О. Пчілка, С. Русова, Г. Сковорода, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, Леся Українка, К. Ушинський, І. Франко, П. Чубинський, Д. Яворницький та ін.).

⁵⁵¹ Прокопчук, В. І. (2021). *Музичне краєзнавство Рівненщини : навчально-методичний посібник*. Рівне: О. Зень. С. 34.

⁵⁵² Там само. С. 34.

⁵⁵³ Дикало, В. (2016). Музичне краєзнавство Рівненщини як навчальний курс: до постановки проблеми. *Нова педагогічна думка: наук.-метод. журн.*, № 2 (86), С. 33.

⁵⁵⁴ Там само.

Так, пригадаємо, що саме рідну мову і мистецтво (спершу національне, потім світове), національні свята та народні традиції вважала основою виховання український педагог *С. Русова*, наголошуючи на важливості якнайглибшого пізнання свого рідного краю у навчанні⁵⁵⁵. Творець української національної школи *К. Ушинський* підкреслював необхідність розвитку у дітей «інстинкту місцевості» як здатності бачити навколишнє середовище в контексті культури суспільства, рекомендуючи вивчати шкільні предмети за принципом «кола, що розширюється»: від близького й знайомого (рідний край), до далекого й загального (країна). Педагог першим запропонував ввести шкільний курс «Вітчизнознавство» як могутній засіб пізнання країни в початкових школах, що знайомив би учнів з національним характером народу, його культурно-історичними звичаями та традиціями⁵⁵⁶. Світоч української етнопедagogіки *М. Стельмахович* акцентував невичерпні можливості краєзнавства і безмежний потенціал фольклору та наголошував на народних традиціях, звичаях, святах, прикладному мистецтві тощо як на найважливіших засобах естетичного виховання⁵⁵⁷. Педагог *В. Сухомлинський* наголошував, що справжньою людиною та патріотом дитина стає коли долає шлях з вчителем від любові до рідного краю до розуміння історичної долі народів усього світу; саме через мову і мистецтво, фольклор, традиції і звичаї кожен народ творить свою систему етнічних цінностей, яка є відображенням його особливостей національної свідомості⁵⁵⁸. Автор численної кількості напрацювань з етнографії і фольклору, понад 150 праць з розвитку краєзнавства *І. Франко*, акцентуючи необхідність вивчення історії і культури свого рідного краю, гостро критикував політику тодішнього уряду у галузі освіти та схвалював й ставив у приклад навчання й добре організовану краєзнавчу роботу в школах Німеччини, Данії та Швеції, де наука краєзнавство вже з початкової школи є одним із найважливіших предметів навчання⁵⁵⁹.

Дослідження питань змісту краєзнавства в системі освіти, конкретизації форм та методів краєзнавчої роботи знаходимо в працях багатьох учених (*Л. Баженов*, *М. Костриця*, *В. Матіяш*, *Н. Побірченко*, *В. Прокопчук*, *П. Тронько*, *О. Шамрай* та ін.). Вивчаються й окремі напрями краєзнавства Волині, а саме: історичне краєзнавство (праці *Г. Бондаренка*, *О. Булиги*, *Г. Бухало*, *В. Данілічевої*, *Г. Данильчук*, *М. Крикун*, *М. Кучінко*, *Б. Прищепи*, *О. Прищепи*, *О. Цинкаловського*, *І. Ярмошика* та ін.); літературне краєзнавство (*Г. Дем'янчук*, *П. Кралюк*, *І. Нагорна*, *І. Пащук* та ін.); безпосередньо культурно-мистецьке краєзнавство Волині постало предметом уваги у працях *М. Бендюка*, *В. Войтовича*, *В. Луца*, *В. Ковальчука*, *Т. Пархоменко*, *О. Семенович*, *Б. Столярчука*, *Н. Супрун*, *А. Українець*, *М. Федоришина*, *Р. Цапун*, *С. Шевчука* та ін.

Невід'ємним складником мистецького краєзнавства є вивчення фольклору різних видів мистецтва, що окрім музичного охоплює фольклор танцювальний, театральний, усну поетичну творчість, декоративно-ужиткове мистецтво тощо, історіографія яких потребує розгляду в контексті становлення краєзнавства як науки.

⁵⁵⁵ Проскура, О. В. (Упор., передм., коментарі). (1996). *Русова, С. Вибрані педагогічні твори*. Київ : Освіта.

⁵⁵⁶ Ушинський, К. (1995). Твори : в 6-ти т. (Т. 6.). Київ : Рад. школа.

⁵⁵⁷ Стельмахович, М. Г. (1997). *Українська народна педагогіка*. Київ : ІЗМН.

⁵⁵⁸ Сухомлинський, В. О. (1976). *Сто порад учителям*. Вибр. твори: В 5 т. Київ, (Т. 2). С. 419–655.

⁵⁵⁹ Прокопчук (Дикало), В. І. (2019). Мистецьке краєзнавство як науково-педагогічна проблема. *Інноватика у вихованні : зб. наук. праць / упоряд. О. Б. Петренко ; ред. кол. : О. Б. Петренко, Р. Л. Соїчук, Т. С. Ціпан та ін.* Рівне : РДГУ, Випуск 10, С. 226–233. DOI: <https://doi.org/10.35619/iuu.v1i10.189>. С. 47.

Здійснено екскурс в історію досліджень фольклору Волинського краю.

Народну музичну традицію в Україні, зокрема і на Волині, окрім вітчизняних фольклористів та етномузикознавців (М. Біляшівський, М. Драгоманов, К. Квітка, Ф. Колесса, М. Коробка, М. Костомаров, В. Кравченко, О. Пчілка, Леся Українка, П. Чубинський та ін.) фіксували іноземні дослідники (Я. Гофман, М. Грабовський, З. Доленга-Ходаковський, О. Кольберг, Ю. Крашевський та ін.), яких цікавило в нашій культурі особливе: багатоголосся, ритміка, мелодика, розмір, гармонічні звороти тощо.

Так, вагомий внесок у розвиток волинського краєзнавства зробив польський культурно-освітній діяч, краєзнавець **Я. Гофман** (1896–1964), який майже 20 р. присвятив дослідженню Волині та у 30-х рр. ХХ ст. організував плідну краєзнавчу роботу у Рівному. До міста прибув 1923 р. для організації відділу позашкільної освіти, працював учителем і директором школи (1923–1940), був головою Рівненського правління Спілки польських вчителів (1927–1939) та уповноваженим з державної охорони доісторичних пам'яток Волинського воеводства (1924), очолював крайову спілку вчителів польських шкіл (1923–1935), створив музей господарства Волині (1936–1939). Вивчав етнографію та історію Волині, зібрав понад 100 автентичних зразків вишиванок й волинських писанок, які зберігаються у Волинському краєзнавчому музеї. Заснував перше на Волині краєзнавче видання «Рочник Волинський», що виходило у Рівному (1930–1939) та містило праці з різних ділянок знання про Волинь (зокрема з фольклору та етнографії)⁵⁶⁰.

Польський історик, письменник, фольклорист **М. Грабовський** (1804–1863), який народився у с. Золотіїв, є автором творів про культуру й життя українців, як носіїв слов'янської самобутності, а саме: роман «Тайкури: народна повість» (1845–1846); праці «Українські мелодії» (1828), «Про українські пісні» (1837); «Про українські народні легенди» (1845) тощо⁵⁶¹.

Польсько-український фольклорист та етнограф **З. Доленга-Ходаковський** (1784–1825) збирав фольклорно-етнографічні матеріали Волині та Полісся. Ним зафіксовано близько 2000 українських і понад 1000 білоруських, польських народних пісень, які опубліковано у працях «Про слов'янство перед християнством» (1818), «Про галицькі пісні» (1829), «Українські народні пісні в записах З. Доленги-Ходаковського» (1974) тощо^{562 563 564}.

Майже чверть століття (1856–1880) вивчав фольклор Волині й Полісся польський композитор і фольклорист **О. Кольберг** (1814–1890). Зокрема на Рівненщині дослідник зібрав понад 30 пісень, вміщених у працях «Казка з Полісся», «Весільні звичаї та обряди

⁵⁶⁰ Прищеп О., & Прищеп Б. (2002). Якуб Гофман – організатор досліджень історії та культури Волині. *Етнокультурна спадщина Рівненського Полісся : наук. видання*. Рівне: Перспектива, Вип. II. С. 101–103; Прокопчук, В. І. (2021). Мистецьке краєзнавство як наукова проблема (екскурси в історію вивчення фольклору Волині). *Молодь і ринок: щомісячний науково-педагогічний журнал*, № 1 (187), С. 112. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.228349>; Прокопчук, В. І. (2021). *Музичне краєзнавство Рівненщини : навчально-методичний посібник*. Рівне : О. Зень.

⁵⁶¹ Прокопчук, В. І. (2021). Мистецьке краєзнавство як наукова проблема (екскурси в історію вивчення фольклору Волині). *Молодь і ринок: щомісячний науково-педагогічний журнал*, № 1 (187), С. 109. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.228349>; Столярчук, Б. Й. (1997). *Митці Рівненщини. Енциклопедичний довідник. Перше видання*. Рівне: Ліста. С. 319.

⁵⁶² Прокопчук, В. І. (2021). Мистецьке краєзнавство як наукова проблема (екскурси в історію вивчення фольклору Волині). *Молодь і ринок: щомісячний науково-педагогічний журнал*, № 1 (187), С. 109. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.228349>

⁵⁶³ Прокопчук, В. І. (2021). *Музичне краєзнавство Рівненщини : навчально-методичний посібник*. Рівне : О. Зень.

⁵⁶⁴ Столярчук, Б. Й. (1997). *Митці Рівненщини. Енциклопедичний довідник. Перше видання*. Рівне: Ліста.

з Полісся», «Покуття» (1889), «Волинь» (1907). Повне видання його творів у 70 томах вийшло у Польщі (1961–1980). Монографія «Волинь», що складається з 2-х розділів («Західна Волинь» та «Східна Волинь») містить матеріали з Рівненської, Волинської, Житомирської, Тернопільської, Хмельницької та інших областей. Робота над фольклорно-етнографічною працею тривала до кінця життя та побачила світ лише через 27 р. після його смерті. «Волинь» О. Кольберга стала не лише значущою подією у діяльності польського вченого, як дослідника української народної традиції, а й займає значуще місце розвитку української фольклористики^{565 566 567}.

Вагомий фольклорно-етнографічний спадок залишив польський письменник, етнограф **Ю. Крашевський** (1812–1887), який проживав на Волині понад 20 р., що у науково-творчому плані є найбільш плідними. Праці з фольклористики, мистецтва, етнографії становлять близько 600 томів, серед них твори про життя, традиції й побут волинян («Спогади з Волині, Полісся і Литви», 1840; «Волинські вечори», 1859, «Хата за селом», 1854, «На Поліссі» та ін. На Волині письменник оселився 1838 р., зокрема купив с. Омельне (Луцького повіту Волинської обл.), у 1840 р. став господарем с. Городок Рівненської обл. У 1853–1957 рр. проживав в Житомирі – центрі польського життя на Волині, там був попечителем шкіл; директором театру, де ставилися його твори; начальником статистичного комітету, що дало можливість відновлювати пам'ятки архітектури та мистецтва; заснував Житомирську бібліотеку; займався видавничою діяльністю^{568 569 570}.

Як відомо, український історик і фольклорист **М. Драгоманов** (1841–1895), будучи у відрадженому 1870 р. проїздом, був у Рівненському краї (м. Дубно, Корець, Радивилів, Рівне) та записував фольклор, проводив історичні розвідки Волині тощо^{571 572 573}.

З Волинню корінням родоводу пов'язаний фольклорист і поет **П. Чубинський** (1839–1884): його прадіди Казимир та Павло (Франц) під прізвищем Чуб родом з Рівненщини (с. Перемилівка, нині Млинівщина). Крім того, упродовж двох років етнолог очолював експедицію географічного товариства, яке вивчало фольклорно-етнографічний досвід Рівненщини (1869–1870). Так, наковці дослідили 56 повітів України, зокрема і 10 повітів Волині. Обстежений матеріал видано у «Трудах етнографическо-статистической экспедиции в Западнорусский край, снаряженной Императорским Русским Географическим Обществом. Юго-Западный отдел. Материалы и исследования, собранные П. П. Чубинским» (7 т., 1872–1878). Фундаментальна робота містить понад 4000 обрядових пісень, близько 300 казок, легенд, звичаїв, прикмет,

⁵⁶⁵ Збір І. Історія написання збірника «Волинь. Обряди, мелодії, пісні» Оскара Кольберга. *Мандрівець : наук. журн.* Нац. ун-т «Кієво-Могилянська академія». Тернопіль. 2013. №3. С. 54–58.

⁵⁶⁶ Столярчук, Б. (2021, 21 листопада). «Гориною» вишита доля рівненського митця. *7 днів*. <https://7dniv.rv.ua/suspilstvo/vyshyta-dolia-myttisia-z-rivnoho/>. С. 325–326.

⁵⁶⁷ Прокопчук, В. І. (2021). Мистецьке краєзнавство як наукова проблема (екскурси в історію вивчення фольклору Волині). *Молодь і ринок: щомісячний науково-педагогічний журнал*, №1 (187), С. 108–113. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.228349>. С. 109–110.

⁵⁶⁸ Там само.

⁵⁶⁹ Прокопчук, В. І. (2021). *Музичне краєзнавство Рівненщини : навчально-методичний посібник*. Рівне : О. Зень.

⁵⁷⁰ Столярчук, Б. Й. (1997). *Митці Рівненщини. Енциклопедичний довідник. Перше видання*. Рівне: Ліста. С. 321.

⁵⁷¹ Прокопчук, В. І. (2021). Мистецьке краєзнавство як наукова проблема (екскурси в історію вивчення фольклору Волині). *Молодь і ринок: щомісячний науково-педагогічний журнал*, №1 (187), С. 108–113. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.228349>. С. 110.

⁵⁷² Прокопчук, В. І. (2021). *Музичне краєзнавство Рівненщини : навчально-методичний посібник*. Рівне : О. Зень.

⁵⁷³ Столярчук, Б. Й. (1997). *Митці Рівненщини. Енциклопедичний довідник. Перше видання*. Рівне: Ліста. С. 321–322.

понад 60 обрядів родин, хрестин, весіль тощо, також опис побуту, карти говорів та етнографічно-статистичні матеріали національних меншин^{574 575 576}.

Письменниця, фольклористка й етнограф **О. Пчілка** (1849–1930) досліджувала Волинський фольклор, проживаючи у краї (с. Чекно Рівненської обл.). Окрім пісень, обрядів, звичаїв, традицій вагомим спадком є колекції зразків народних вишивок та художніх візерунків дослідниці⁵⁷⁷.

Пригадаємо і значущу фольклористичну діяльність дочки Волинського краю, уродженої в м. Новограді-Волинському, письменниці **Лесі Українки** (1871–1913), а саме: цикл «Купала на Волині» (1893); «Дитячі ігри, пісні та казки з Ковельщини, Луччини та Звягельщини» (1902); оповідання «Приязнь» про життя волинського Полісся (1905); драму-феєрію «Лісова пісня» (1911), де збережені для поколінь легенди і звичаї Волині; кількасот знайомих їй народних пісень краю (майже 250 зрізків), що записані К. Квіткою та видані двома книгами у «Народних мелодіях з голосу Лесі Українки» (1917, 1918) тощо^{578 579}.

Примітно, що народну музичну традицію Волинського, Поліського та Рівненського краю досліджував засновник українського етнографічного музикознавства, композитор **Ф. Колесса** (1871–1947) разом з Рівненським дослідником Ю. Цехміструком у 1937 р. Так, музичний фольклор Полісся міститься у працях «Ритміка українських народних пісень» (1907) та «Народна музика на Поліссі» (1939)^{580 581582}.

Знавець волинського народного мистецтва **Ю. Цехміструк** (1895–1968) з фонографом об'їхав понад 50 місцевостей Волині та від понад 150 виконавців-носіїв автентичної музичної народної творчості записав більше 700 зразків вокальної та інструментальної народної музики. Цінним джерелом збереження та пропагування Волинської народної музичної традиції є його фольклористичний доробок 1936–1937 рр., що складає два зошити картотеки нотних транскрипцій з текстами. Автор збірки хорових обробок «Wolyn» (1938); праці «Волинські народні пісні» (1937), яка містить понад 500 зразків народного волинського мелосу Рівненського, Кременецького, Дубенського, Луцького повітів та була видана як результат участі у конкурсі вчителів на записування волинських народних мелодій на поч. 30-х рр. ХХ ст.^{583 584 585}

⁵⁷⁴ Прокопчук, В. І. (2021). Мистецьке краєзнавство як наукова проблема (екскурси в історію вивчення фольклору Волині). *Молодь і ринок: щомісячний науково-педагогічний журнал*, №1 (187), С. 108–113. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.228349>. С. 110.

⁵⁷⁵ Прокопчук, В. І. (2021). *Музичне краєзнавство Рівненщини : навчально-методичний посібник*. Рівне : О. Зень.

⁵⁷⁶ Шевчук, С. (2009). Волинь у народознавчих зацікавленнях Павла Чубинського. *Поліссязнавство у фольклорно-етнографічних і літературно-мистецьких дослідженнях*. Рівне : Волин. обереги, С. 15–25.

⁵⁷⁷ Прокопчук, В. І. (2021). *Музичне краєзнавство Рівненщини : навчально-методичний посібник*. Рівне : О. Зень.

⁵⁷⁸ Прокопчук, В. І. (2021). Мистецьке краєзнавство як наукова проблема (екскурси в історію вивчення фольклору Волині). *Молодь і ринок: щомісячний науково-педагогічний журнал*, №1 (187), С. 110. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.228349>

⁵⁷⁹ Прокопчук, В. І. (2021). *Музичне краєзнавство Рівненщини : навчально-методичний посібник*. Рівне : О. Зень.

⁵⁸⁰ Прокопчук, В. І. (2021). Мистецьке краєзнавство як наукова проблема (екскурси в історію вивчення фольклору Волині). *Молодь і ринок: щомісячний науково-педагогічний журнал*, №1 (187), С. 108–113. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.228349>. С.111.

⁵⁸¹ Прокопчук, В. І. (2021). *Музичне краєзнавство Рівненщини : навчально-методичний посібник*. Рівне : О. Зень.

⁵⁸² Столярчук, Б. Й. (1997). *Митці Рівненщини. Енциклопедичний довідник. Перше видання*. Рівне: Ліста. С.25.

⁵⁸³ Прокопчук, В. І. (2021). Мистецьке краєзнавство як наукова проблема (екскурси в історію вивчення фольклору Волині). *Молодь і ринок: щомісячний науково-педагогічний журнал*, №1 (187), С. 108–113. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.228349>. С.111.

⁵⁸⁴ Прокопчук, В. І. (2021). *Музичне краєзнавство Рівненщини : навчально-методичний посібник*. Рівне : О. Зень.

⁵⁸⁵ Столярчук, Б. (2012). *Енергетика слова. Рецензії, дослідження, нариси, статті*. Рівне. С.79-83.

Вагомий внесок у розбудову краєзнавства на Волині зробив фольклорист, етнограф, музеєзнавець, перший теоретик етнографічної музейної справи в Україні, один із засновників етнографічної секції Товариства дослідників Волині у Житомирі **В. Кравченко** (1862–1945). Займався музейно-просвітницькою діяльністю у Житомирі: сприяв заснуванню Музею Товариства дослідників Волині (1913), де завідував етнографічним відділом; був одним з організаторів «Просвіти»; започатковував краєзнавчі гуртки тощо. Відкривав музейні осередки на Волині, де читав лекції з краєзнавства (понад 800), впроваджував програму етнографічного дослідження Волині, досліджував культуру національних меншин краю тощо. Пісні, легенди, звичаї Волинського краю (Корця, Острога Рівненської обл.) видав в народознавчій праці «Этнографические материалы», «Труды Общества исследователей Вольни» та ін.^{586 587 588}.

Примітно, що на Рівненщині понад 10 оків. (1895–1914) перебував етнограф, мистецтвознавець та музейний діяч **М. Біляшівський** (1867–1926). У с. Городок Рівненської обл. на запрошення збирача старожитностей, громадського й політичного діяча барона Ф. Штейнгеля брав участь у заснуванні й розбудові приватного музею барона у його родинному маєтку. Музей був заснований на кошти барона 1896 р. та став одним з перших в Україні музейних закладів краєзнавчого спрямування. Крім того, М. Біляшівський записував народні пісні, легенди, пам'ятки Волині (1890–1917), уклав українсько-російські діалектичні словники волинських говірок, які зберігаються в бібліотеці НАН України та в Музеї етнографії у Санкт-Петербурзі^{589 590 591}.

Особливу цінність складає народознавча діяльність композитора, мистецько-педагогічного просвітника, дослідника народної музичної традиції Волині **С. Козицького** (1883–1941). Очолював товариство «Просвіта», працював народним учителем, створив ансамбль народних інструментів, церковний та світський хори, викладав у церковноприходських школах, видав підручник для школярів, який зберігається в Дубнівському історико-культурному заповіднику. Відродив у побуті Волинського краю автентичні вертепні різдвяні драми. Писав музику на власні поетичні твори. Фіксував фольклор народних пісень півдня Волині і Полісся та робив його обробки, зокрема, розшифрував понад 100 пісень зимового циклу у с. Острові Дубенського р-ну Рівненської обл.: пісенно-обрядовий фольклор, зібраний на початку ХХ ст. видано у працях «Народні пісні Волині, Поділля і Холмщини» (2014), «Сивий туман на долині» (1998)^{592 593 594}.

⁵⁸⁶ Лобода, Т. М. (2008). *Василь Кравченко. Громадська, наукова та просвітницька діяльність*. Київ : ІПІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України.

⁵⁸⁷ Прокопчук, В. І. (2021). Мистецьке краєзнавство як наукова проблема (екскурси в історію вивчення фольклору Волині). *Молодь і ринок: щомісячний науково-педагогічний журнал*, №1 (187), С. 111. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.228349>

⁵⁸⁸ Прокопчук, В. І. (2021). *Музичне краєзнавство Рівненщини : навчально-методичний посібник*. Рівне : О. Зень.

⁵⁸⁹ Прокопчук, В. І. (2021). Мистецьке краєзнавство як наукова проблема (екскурси в історію вивчення фольклору Волині). *Молодь і ринок: щомісячний науково-педагогічний журнал*, №1 (187), С. 111. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.228349>

⁵⁹⁰ Прокопчук, В. І. (2021). *Музичне краєзнавство Рівненщини : навчально-методичний посібник*. Рівне : О. Зень.

⁵⁹¹ Столярчук, Б. Й. (1997). *Митці Рівненщини. Енциклопедичний довідник. Перше видання*. Рівне: Ліста. С. 318.

⁵⁹² Прокопчук, В. І. (2021). Мистецьке краєзнавство як наукова проблема (екскурси в історію вивчення фольклору Волині). *Молодь і ринок: щомісячний науково-педагогічний журнал*, №1 (187), С. 111. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.228349>

⁵⁹³ Прокопчук, В. І. (2021). *Музичне краєзнавство Рівненщини : навчально-методичний посібник*. Рівне : О. Зень.

⁵⁹⁴ Столярчук, Б., & Юзюк, О. (Ред.-упор.). (2014). *Козицький С. О. Народні пісні Волині, Поділля і Холмщини*. Рівне: О. Зень.

Зауважимо, що культурно-мистецька минувшина м. Рівного не є надто щедрою на кількість імен, тим вагомішою є творча спадщина митців краю і водночас тим ґрунтовнішою дослідження вона потребує для збереження, усадукування та найповнішої передачі нащадкам. Розглянемо деякі сторінки цієї спадщини.

Відкриває цікаву завісу культурно-мистецького минулого м. Рівного життя родини магнатів Любомирських (нащадків Василя-Костянтина Острозького) та зокрема **Казимира Любомирського** (Казімеж Анастасій Кароль Любомирський, 1813, Чернівці, тепер Вінницької обл. –1871, Львів), польського аристократа, композитора, поета, освітнього діяча та мецената. Рід Любомирських, які 216 років володіли м. Рівне, залишив по собі чимало таємниць та загадок, і п'ятий рівненський князь династії – Казимир – не виняток⁵⁹⁵.

Майбутній композитор був онуком київського кастеляна (управителя містом) Юзефа Олександра Любомирського (сина найбагатшого магната й князя Речі Посполитої), сином віце-губернатора Волині, генерала польського війська, володаря Рівного і Олександрії, князя Фридерика Любомирського та Францішки Залуської з графського роду. Так сталося, що мати покинула малих синів – двохлітнього Казімежа та п'ятилітнього Владислава, так ніколи і не повернувшись до Рівненського маєтку. Батько, вдруге одружившись з акторкою віденського театру, занурився в улюблене будівництво: проектував та керував розбудовою м. Рівного, не шкодуючи особистих коштів та власної землі (на місці оранжереї родового маєтку була зведена гімназія, де нині розташоване приміщення краєзнавчого музею). Мистецька атмосфера князівського двору Любомирських, які мали свій хор, оркестр, театр тощо, неабияк сприяла творчому розвитку майбутнього музиканта-просвітителя. Його хист та любов до музики помітила і підтримала бабуся княгиня Людвіка, яка займалася вихованням К. Любомирського, що стало поштовхом до навчання у капельмейстера Рівненського палацового оркестру Любомирських Й. Шмідберга. Загальну та подальшу музичну освіту композитор здобув у Кременецькому ліцеї, а згодом навчався у німецького віолончеліста й композитора Ю. Дотцауера в м. Дрездені^{596 597 598}.

Рівненський князь К. Любомирський за життя був знаний як композитор і поет в Європі та на Волині. Його пісні мали неабияку популярність як в аристократичних так і у простих колах. Любив подорожувати Європою, де спілкувався з мистецькою інтелігенцією. Товаришував з Ф. Лістом, Ф. Шопеном та учителем Ф. Шопена теоретиком музики німцем Ю. Ельснером, творцем польської опери С. Монюшком, польськомовним поетом, композитором та диригентом, вихованцем кременецького ліцею, володарем м. Коростишева (Житомирська обл.) Г. Олізаром, письменником К. Крашевським та його старшим братом – польським письменником й дослідником Волині Ю. Крашевським, близька дружба з яким тривала упродовж всього життя тощо. У 1852–1858 рр. у Варшаві композитор виконував обов'язки віце-президента «Товариства допомоги збіднілим музикантам і дітям-сиротам померлих музикантів», заснованого Ю. Ціхоцьким. Крім того, у Варшаві він мав музичний салон, щотижня

⁵⁹⁵ Прокопчук, В. І. (2021). *Музичне краєзнавство Рівненщини : навчально-методичний посібник*. Рівне : О. Зень. С. 241.

⁵⁹⁶ Калько, С. (2020, 31.10). *Таємниці життя і смерті рівненського князя-композитора*. РівнеРетроРитм на хвилях нашої пам'яті. <http://retrorivne.com.ua/taiemnici-zhittja-i-smerti-rivnenskogo-knjazja-kompozitora/>

⁵⁹⁷ Кульчинський, С. (Ред.-упор.). (2022). *Казимир Любомирський. Фортепіанні п'єси. Нотне видання*. Рівне. С. 3-7.

⁵⁹⁸ Прокопчук, В. І. (2021). *Музичне краєзнавство Рівненщини : навчально-методичний посібник*. Рівне : О. Зень. С. 242.

влаштував аристократичні мистецькі вечори, які були не лише даниною моді, а й щоразу ставали гучними подіями міста. Також був членом багатьох мистецьких товариств у Франції та Німеччині, почесним членом Галицького Музичного Товариства у Львові (1858) тощо. На честь К. Любомирського була запроваджена нагорода за значні досягнення в музиці – медаль із його портретом (єдиним прижиттєвим зображенням музиканта)^{599 600 601 602}.

1860 р. К. Любомирський оселився в Рівненському маєтку – фамільному палаці, іменованому за вишукану красу «білим палацом на Гірці» (зараз парк культури та відпочинку ім. Т. Шевченка), який отримав у спадок від батька. Родовий фільварок Любомирських став культурно-мистецьким осередком не лише м. Рівного, а й усієї Волині. На традиційні ярмарки, свята обжинок, зажинок, жнивварські та інші обрядові гуляння з'їжджалася не лише Волинська шляхта, а й відомі культурно-мистецькі діячі з Європи: італійський художник П. Піццаллі; композитор і скрипаль-віртуоз А. Контський, який проїздом через м. Рівне до заснованого ним музичного інституту (консерваторії) у Варшаві давав у маєтку К. Любомирського концерти; оперні актори з Італії; М. Костомаров (у той час вчителював у Рівненській гімназії); цар Олександр II з дружиною; військово-політичний діяч Т. Костюшко та ін. У родовому маєтку звучали твори і самого К. Любомирського, який влаштував святкові музичні й театральні вечори, грав на фортепіано або скрипці⁶⁰³.

На жаль, творчість композитора, піаніста, скрипаля К. Любомирського була забута після смерті. Його нотний доробок, який видавався у м. Дрезден, Варшава, Петербург тощо, потребує дослідження. Віднайдений творчий спадок містить близько 60 вокальних та інструментальних творів, серед яких понад 40 фортепіанних мініатюр (переважно вальси, мазурки), чимало творів з присвятою (мазурки дружині кн. Зінаїді). К. Любомирський є співавтором музики до опери «Ванда» С. Монюшка (1845), яка так і не побачила блиску рампи та автором музики до «Італійського сонету з-над берегів Тетерева» Г. Олізара тощо. 36 пісень для голосу та фортепіано К. Любомирського були дуже популярні того часу як серед простого селянського люду, так і в аристократичних колах. Найбільший успіх мала лірична, прониклива пісня на вірш Г. Зелінського «Oj gwiazdeczko, cośbyszczasta...» («О, зіронько, що ти так блищиш», 1852 р., присвята Марії Менженьській), яка стала і колицовою, і колядкою, і своєрідним гімном Польщі та, вражаючи силою емоційного впливу, виконується сьогодні. Так, «Зіроньку» виконував американський актор та співак Ф. Сінатра: у фільмі «Чудо дзвонів» (1947) та в програмі американського телебачення «Нехай Польща буде Польщею» у 1982 р.^{604 605}.

Цікаво, що за деякими припущеннями, мелодія «Зіроньки» могла стати прототипом мелодії національного гімну України: композитори-ровесники

⁵⁹⁹ Ершов, В. О. (2005). Духовний світ митця Г. П. Олізара. *Українська полоністика, № 2 (філологічні дослідження)*, С. 157–173.

⁶⁰⁰ Калько, С. (2020, 31.10). *Таємниці життя і смерті рівненського князя-композитора*. Рівне: РетроРитм на хвилях нашої пам'яті. <http://retrovivne.com.ua/taiemnici-zhittja-i-smerti-rivnenskogo-knjazja-kompozitora/>

⁶⁰¹ Кульчинський, С. (Ред.-упор.). (2022). *Казимир Любомирський. Фортепіанні п'єси. Нотне видання*. Рівне. С. 3–7.

⁶⁰² Прокопчук, В. І. (2021). *Музичне краєзнавство Рівненщини : навчально-методичний посібник*. Рівне : О. Зень. С. 243.

⁶⁰³ Там само.

⁶⁰⁴ Ершов, В. О. (2005). Духовний світ митця Г. П. Олізара. *Українська полоністика, № 2 (філологічні дослідження)*, С. 157–173.

⁶⁰⁵ Прокопчук, В. І. (2021). *Музичне краєзнавство Рівненщини : навчально-методичний посібник*. Рівне : О. Зень. С. 244.

неодноразово зустрічалися у Львові в час найбільшої популярності пісні; мінорна лірична мелодія пісні могла бути трансформована М. Вербицьким в урочистий хорал майбутнього гімну України (або ж вплинула на музику Вербицького).

К. Любомирський фінансував розвиток освіти, займався інвестиціями, розбудовою Рівного. Так, до кінця життя опікувався Рівненською гімназією, яку заснував батько; облаштував лікарню для селян; власну землю та один будинок маєтку віддав для дворянського клубу; фінансував пансіон благородних дівиць п. Бондіні – перший жіночий навчальний заклад у місті; у 1858р. розпочав будову католицького костелу Святого Антонія Падуанського (зараз Зал камерної та органної музики Рівненської обласної філармонії), що добудований його сином Станіславом після смерті К. Любомирського у 1899 р. На початку ХХ ст. у костьолі було встановлено епітафію родині Любомирських, де було вибито також ім'я К. Любомирського⁶⁰⁶.

К. Любомирський є одним з найяскравіших представників віденської музичної школи на Волині. Усе життя композитор писав музику, коли тіло перестало слухатися – писав про музику, займався музичними та літературними перекладами. Тринадцять останніх років життя був паралізований (мав хворобу хребта, яка і призвела до паралічу), похований на Личаківському кладовищі у м. Львові, де ймовірно лікувався
607 608 609

Як відомо, князі Любомирські були нащадками князя Василя-Костянтина Острозького (1526–1608), політичного і культурного діяча, засновника найстарішої української науково-освітньої установи Острозької академії; найбільшого після короля землевласника Речі Посполитої, якому належало понад 80 міст й 3000 сіл, серед усього майже половина Волинського воєводства: Рівне, Дорогобуж, Дубно, Звягель, Острог, Тернопіль, Чернівці тощо⁶¹⁰.

Рід Любомирських, не будучи з природних князів, розбагатів на управлінні королівськими солеварнями. Себастьян Любомирський у 1595 р. став першим сенатором із роду Любомирських у чині кастеляна, отримавши від німецького імператора титул графа. Його син, граф та львівський воєвода Станіслав Любомирський, який взяв шлюб з онукою князя Василя-Костянтина Острозького, княжною Софією Олександрівною Острозькою у 1613 р., був головнокомандувачем переможного польсько-литовського війська у битві під Хотиним 1621 р. та уклав перемир'я з османами, чим і заслужив у німецького імператора титул князя. Князь Здзіслав Любомирський, освітній діяч та благодійник, голова міського самоуправління м. Варшави, голова Регентської Ради Королівства Польського проголосив про відновлення незалежності Польської держави 7 жовтня 1918 р. (згодом дату перенесли на 11 листопада).

Серед нащадків роду Любомирських, які упродовж кількох століть володіли містами, селищами тощо у Польщі та в Україні, були видатні політичні й державні мужі, яких називали «Першими громадянами Речі Посполитої», культурно-освітні та

⁶⁰⁶ Orłowicz, M. (1929). *Ilustrowany przewodnik po Wołyniu*. Łuck.

⁶⁰⁷ Калько, С. (2020, 31.10). *Таємниці життя і смерті рівненського князя-композитора*. Рівне: РетроРитм на хвилях нашої пам'яті. <http://retrorivne.com.ua/taiemnici-zhittja-i-smerti-rivnenskogo-knjazja-kompozitora/>

⁶⁰⁸ Przybylski, T. (1973). *Lubomirski Kazimierz (1813–1871)*. *Polski Słownik Biograficzny*. Wrocław Warszawa Kraków Gdańsk : Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, (T. XVIII/1), zeszyt 76. S. 245.

⁶⁰⁹ Прокопчук, В. І. (2021). *Музичне краєзнавство Рівненщини : навчально-методичний посібник*. Рівне : О. Зень.

⁶¹⁰ Ворончук, І. О. (2010). *Острозький Василь-Костянтин Костянтинович*. *Енциклопедія історії України : у 10 т. Редкол.: В. А. Смілій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України*. Київ : Наукова думка (Т. 7 : Мл – О). (с. 690–691). http://www.history.org.ua/?termin=Ostrozkij_V

громадські діячі, вчені, музиканти й письменники, промисловці та сільськогосподарники, фінансисти, меценати та колекціонери тощо⁶¹¹.

Яскравий слід у мистецькому житті Рівненщини залишив **Томаш Оскар Сосновський** (1812–1886), українсько-польський скульптор, представник академізму (класицизму), Почесний доктор 24 художніх академії світу.

Народився митець у с. Новомалин Острозького р-ну Рівненської обл. (раніше – Волинська губернія). Після закінчення одного з найкращих навчальних закладів Волині – Кременецького ліцею, здобував освіту в академіях мистецтв Варшави (1831 (33) – 1833 (35)), Берліна (1833–1835) та Рима (1836–1838). Пізнавав мистецтво у таких знаних майстрів, як скульптор П. Малінський, польські художники К. Каневський та Я. Бланк, засновник берлінської школи скульпторів Х. Раух, датський скульптор Б. Торвальдсен, італійський скульптор П. Тенерані та ін. У 1843–1846 рр. мешкав у м. Варшаві. Із середини 1840-х рр. до самої смерті жив та працював у м. Римі, де й похований. Там свою діяльність пов'язав з Академією Святого Луки, де Т. Сосновського було обрано на найвищу посаду регента (до нього регентами були лише живописці та архітектори). Також був директором музеїв та галерей Рима, інспектував художні установи Італії. У 1854 р. був відзначений папою Пійем IX найвищою нагородою – золотим орденом св. Григорія Великого^{612 613}.

Т. Сосновський є автором понад ста біломармурових шедеврів, що прикрашають храми та музеї України, Польщі, Італії, Литви, Ізраїлю тощо. Головне місце в його творчості займають твори біблійної тематики ідеальної форми та досконалого духовного змісту, що втілені у постатях Христа, Мадонни та православних святих. Серед найкращих робіт Т. Сосновського – скульптури «Мадонна з немовлям», «Материнство Марії», «Мадонна непорочного зачаття», «ЕссеНомо», «Христос на смертному одрі», «Pieta» («Оплакування»), «Ангел Воскресіння», «Язловецька Біла Леді», три рельєфи Божої Матері з дитиною, «Невідома» («Зима») та ін.; чимало робіт на сюжети з історії античної Греції та Риму; «Маруся» (бюст дівчини в *народному костюмі Полісся*), що знаходиться в одній з приватних колекцій тощо⁶¹⁴.

Майстер світового рівня був надзвичайно скромною та безкорисною людиною, маючи усі можливості для ситого та розкішного життя жив просто та невибагливо, дивуючи усіх довкола. Володіючи в Україні кількома селами, зокрема у с. Новомалині родовим маєтком – замком-палацом, повним королівських коштовностей, понад 4000 підданих та прибутками з них, залишив усе це заради створення скульптур у Римі, облаштувавши своє життя в майстерні, схожій на сарай, живучи для мистецтва, в

⁶¹¹ Ворончук, І. О. (2010). Острозький Василь-Костянтин Костянтинович. *Енциклопедія історії України* : у 10 т. Редкол.: В. А. Смілій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. Київ : Наукова думка (Т. 7 : Мл – О). (с. 690–691). http://www.history.org.ua/?termin=Ostrozkij_V; Калько, С. (2020, 31.10). *Таємниці життя і смерті рівненського князя-композитора*. Рівне: ПетроРитм на хвилях нашої пам'яті. <http://retro.rivne.com.ua/taimnici-zhittja-i-smerti-rivnenskogo-knjazja-kompozitora/>; Манько, М. (2016, 09.07). *Князі Любомирські – нащадки Василя-Костянтина Острозького*. Державний історико-культурний заповідник міста Острога. <https://ostrohcastle.com.ua/knyazi-lyubomyrski-nashhadky-vasylya-kostyantyna-ostrozkoogo/>; Прокопчук, В. І. (2021). *Музичне краєзнавство Рівненщини : навчально-методичний посібник*. Рівне : О. Зень. С. 241–245; Przybylski, T. (1973). *Łubomirski Kazimierz (1813–1871)*. *Polski Słownik Biograficzny*. Wrocław Warszawa Kraków Gdańsk : Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, (T. XVIII/1), zeszyt 76. S. 30.

⁶¹² Бендюк, М. (2012). Дата народження скульптора Томаша-Оскара Сосновського. *Острозький краєзнавчий збірник / Держ. іст.-культ. заповідник м. Острога, Остроз. наук.-краєзн. т-во «Спадщина» ім. князів Острозьких* ; за ред. М. Манько, М. Данилюк, С. Позіховської та ін. Острозьк : Нац. ун-т «Острозьк. акад.». Вип. 5. С. 361–362.

⁶¹³ Войтович, В. М. (2015). Томаш Оскар Сосновський. Скульптура класицизму. Рівне : В. Войтович.

⁶¹⁴ Там само.

постійній праці з долотом у руках, підкріплювався шматком хліба та іноді простою їжею із загальної кухні, сором'язливо ховаючись від гостей, що заходили побачити його роботи. Усвідомлюючи високе призначення мистецтва, він усіляко підтримував молодих художників, купував дорогий мармур для їхніх скульптур тощо.

Творчий здобуток скульптора репрезентував академічний класицизм, проте митець був романтиком та стриманим реалістом. Найбільшим внеском у скарбницю світового мистецтва майстра є роботи, пов'язані з неосожними образами Христа та Богоматері, що у такій великій кількості не вдалося створити жодному скульптору-класицисту XIX ст. Твори Т. Сосновського прикрашають найвідоміші храми та музеї світу, а творчість належить українському, польському, італійському народам, проте щоразу майстер повертався до родового гнізда на Рівненщині, яке, як і Волинський край, через його постать набувають небувалого значення для цілого світу^{615 616}.

У контексті багатоетнічності Волинського (Рівненського) краю пригадаємо ім'я **Ігнація Яна Падеревського** (1860–1941), видатного польського композитора, піаніста-віртуоза, диригента, педагога, мецената, державного діяча, політика, філантропа. Народився в Подільській губернії (нині Хмельницький р-н Вінницької обл.) в родині збіднілого польського шляхтича та українки з відомої родини Невицьких⁶¹⁷.

Справи про дворянське походження Падеревських та місця їх проживання знаходяться у фондах Волинських дворянських депутатських зборів Державного архіву Житомира. На Волині рід Падеревських з XVII ст., куди мігрував після втрати власного маєтку на Дрогичинщині. У Волинській губернії проживала родина у с. Дідковичі, Стара Котельня, м. Андрушівка, Івниця. Кілька років у дитинстві (під час арешту й ув'язнення батька за участь у січневому Польському повстанні 1863–1864 рр.) І. Падеревський мешкав у маєтку тітки на берегах р. Тетерів поблизу м. Чуднова (с. Новосілки Житомирської обл.; за іншими відомостями – також поблизу м. Шепетівка Хмельницької обл.), де майбутній піаніст-віртуоз розпочав навчання гри на фортепіано⁶¹⁸.

Нотні зошити з автографами композитора, фотографії зберігаються у літературному музеї м. Житомира, з яким пов'язана доля родини композитора: батька і його дружини (мати І. Падеревського померла невдовзі після його народження), двох братів та двох сестер. У 1890 р. піаніст, який вже досяг світового визнання, здійснив свою мрію – придбав для родини садибу (будинок і маєток) в Житомирі – центрі Волинської губернії (по вул. Подільській, 12), куди і сам любив приїжджати та влаштовувати концерти. І. Падеревський проживав переважно за кордоном, однак постійно залишався вписаним у Дворянській книзі Житомира разом з другою дружиною. Після смерті батька та мачухи композитор підтримував зв'язки з житомирськими родичами та мав наміри переїхати до Житомира⁶¹⁹.

Музичні здібності І. Падеревського виявилися рано: підбирав по слуху на фортепіано з трьох років, з чотирьох – навчався приватно у вчителів, у 12 – виступав з

⁶¹⁵ Войтович, В. М. (2015). Томаш Оскар Сосновський. Скульптура класицизму. Рівне : В. Войтович.

⁶¹⁶ Rola-Bruni, A. (28.01.2019). *Rzym: Tomasz Oskar Sosnowski (1886) – artysta z pierwszych stron gazet*. Naszswiat.it.Polska strona wloch. <https://naszswiat.it/historia/rzym-tomasz-oskar-sosnowski/>

⁶¹⁷ Прокопчук, В. І. (2021). *Музичне краєзнавство Рівненщини : навчально-методичний посібник*. Рівне : О. Зень. С. 171.

⁶¹⁸ Ляскоцька-Щур, В. А. (б.д.). *Вшанування пам'яті видатного земляка – Ігнація Яна Падеревського*. ГО «Житомирська обласна Спілка поляків України». Żytomierski Obwodowy Związek Polaków na Ukrainie. <http://zozpu.zhitomir.net/1299/>; Прокопчук, В. І. (2021). *Музичне краєзнавство Рівненщини : навчально-методичний посібник*. Рівне : О. Зень. С. 172.

⁶¹⁹ Там само.

концертами в м. Острозі (Рівненська обл.), Ізяславі (Хмельницька обл.), Хмільнику, Вінниці, демонструючи блискучу техніку та музикальність. Грав на фортепіано при прикритій клавіатурі, повторюючи моцартівські прийоми. У 12 років у Києві вразив своєю виконавством композитора В. Зарембу, який присвятив юному піаністу збірку фортепіанних п'єс, назвавши її «Малий Падеревський».

Обдарований юнак у дванадцять років вступив на навчання до Варшавської консерваторії – Варшавського музичного інституту (1872–1878), де займався у фортепіанних майстрів Р. Штробля, Ю. Яноти та П. Шлецера. Піаністичні успіхи у навчанні були продемонстровані у річному концертному турне молодого виконавця. Після закінчення консерваторії у 1879 р. обійняв посаду професора у цьому закладі (у 1885 р. викладав у Страсбурзькій консерваторії). Паралельно продовжив навчання як композитор у Берліні (у Ф. Кіля і Г. Урбана) та Відні (у Т. Лешетицького), де розпочав свою блискучу кар'єру піаніста⁶²⁰.

Яскравий та стрімкий світовий злет піаніста-віртуоза І. Падеревського, якого порівнювали з А. Рубінштейном і Ф. Лістом, сприяв меті продовжити справу Ф. Шопена у світовому визнанні польського музичного мистецтва. Як виконавець вирізнявся блискучою технічною майстерністю, глибоким співучим звуком, широким емоційним діапазоном, темпераментною вишуканістю, граційною деталізацією, артистичною вишуканістю та манерністю, за що музичні критики називати його «воскреслим Шопеном», «левом Парижу» тощо. В основі репертуару – твори Ф. Ліста, Ф. Шопена, Й. Баха, Л. Бетховена, власні авторські опуси тощо. Підкорив найкращі сцени України, Європи та Америки, де дав понад 200 концертів (Львів, Київ, Одеса, Катеринослав, Ніжин, Відень, Лондон, Париж, Нью-Йорк тощо), грав для королеви Вікторії у Віндзорському замку (1891), став першим виконавцем, який дав сольний концерт у Карнезі-Холі для трьох тисяч шанувальників⁶²¹.

Яскрава піаністична кар'єра дозволила талановитому музиканту не лише пропагувати польське музичне мистецтво, а й поставити свою Вітчизну на міжнародну арену та здобути для неї незалежність. На початку ХХ ст. брав активну участь у політичному житті Польщі. Рішення присвятити себе політичній діяльності з 1909 р. (упродовж семи років) пов'язане з вимушеною перервою в піаністичній кар'єрі через пошкодження лівої руки внаслідок довготривалих занять за інструментом та заборони лікарів займатися на фортепіано упродовж року. Занурившись в удосконалення англійської та французьких мов для вільного спілкування зі світом про проблеми своєї Вітчизни, І. Падеревський вирішує, що сама доля надала йому час і шанс проявити любов до Польщі. Світова слава І. Падеревського-піаніста змушувала широку громадськість прислухатися до промов І. Падеревського-політика. Для того, щоб сказати світові про бажання поляків мати незалежну державу, знову повернувся до активної концертної діяльності по всьому світові (дав понад 300 концертів). Репертуар цього періоду складався виключно з польської музики, завдяки чому вона стала відомою в Європі та Америці як ніколи раніше. На кожному концерті за інструментом сидів лише після понад годину палких політичних промов, присвячених прагненням Польщі і поляків до волі. І. Падеревський у час Першої світової війни був представником Національного Комітету в США, у 1919 р. сформував Кабінет міністрів і став першим в історії

⁶²⁰ Прокопчук, В. І. (2021). *Музичне краєзнавство Рівненщини : навчально-методичний посібник*. Рівне : О. Зень. С. 172.

⁶²¹ Там само. С. 172–173.

незалежної Польщі прем'єр-міністром, також був обраний міністром закордонних справ Польщі та представником Польщі на мирній Паризькій конференції, підписав Версальський Трактат, був задіяний в створенні уряду В. Сікорського тощо. У найвідповідальніший для свого народу час він використав усі можливості свого світового визнання як піаніста та дружніх стосунків з видатними політиками на благо Польщі. За Версальським договором Польщу було офіційно визнано самостійною (акт визнання підписував І. Падеревський і Р. Дмовський). Наприкінці 1919 р. залишив посаду в польському уряді та виїхав з країни, проте політичної діяльності не покинув, залишившись першим делегатом Польщі при Раді Послів та першим делегатом у Лізі Націй⁶²².

Втомившись від політики, у 1920 р. І. Падеревський повернувся до активної концертної діяльності, проте композиторською творчістю більше ніколи не займався. Відновлені інтенсивні заняття з фортепіано, що за період його політичної діяльності були важливим чинником у досягненні омріяної волі для Вітчизни, стали трампліном перед чималою кількістю концертів. Перший після семирічної перерви виступ, що відбувся у Карнегі-Холі (Нью-Йорк) у 1922 р., мав шалений успіх (піаніст більше години грав на біс). Набувши великих статків, придбав маєток у Польщі та вів життя «світського лева», не перестаючи активно давати концерти по всьому світу (у 1904 р. був з концертом навіть у Новій Зеландії). Триумфальним успіхом та захопленням на шпальтах преси, яка називала його «сучасним королем піанізму», «королем фортепіано», «чаклуном клавіатури» супроводжувалися його концерти у Києві, Львові та інших містах України. Кошти з великих концертних турне у 1930-х рр. в Америці, Південній Америці, Південній Африці, Австралії, Англії, Франції та багатьох інших країнах Європи віддавав на добročинність. Був відомим меценатом: заснував фонд для підтримки молодих польських композиторів та фонд допомоги безробітним музикантам, на його кошти споруджено чимало пам'ятників видатним діячам світової культури, займався будівництвом концертних залів, фінансував видавничу справу тощо.

І. Падеревський мав талант не лише в музичній та політичній сферах. У 1936–1937 рр. зіграв головну роль – самого себе у кінострічці угорського кінорежисера Л. Мендеса «Місячна соната», що увіковічила постать великого піаніста. Фільм став надзвичайно цінною пам'яткою через збереження на екрані постави рук майстра під час виконання ним творів його улюблених композиторів Ф. Шопена, Ф. Ліста та Л. Бетховена⁶²⁵.

Композиторський доробок І. Падеревського (у стилі пізнього романтизму, з елементами фольклоризму) складає понад 70 опусів. Найвагомішими творами є опера «Манру», яку сам композитор вважав найважливішим твором (за мотивами повісті Ю. Крашевського «Хата за селом», лібрето львівського письменника й скульптора А. Носсіга), яка була поставлена у Львівському оперному театрі 1901 р, через тиждень після світової прем'єри в Дрездені, у 1904 р. – в Києві; симфонія «Полонія», сонати для скрипки та фортепіано, концерт для фортепіано з оркестром, варіаційні фортепіанні цикли, увертюра, сюїта для струнних, «Пісня» та «Романс» для скрипки та фортепіано,

⁶²² Асталаш, Г. Л. (2021). Історична постать Ігнація Яна Падеревського крізь призму синтезу мистецької та політичної діяльності. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал, № 4, С. 129–133.

⁶²³ Верецагіна, О. Є., & Григорчук, П. С. (2004). Подолянин І. Я. Падеревський – визначний польський політичний та музичний діяч. *Наукові записки [Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського]. Серія : Історія*, Вип. 7, С. 100–104. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_ist_2004_7_22

⁶²⁴ Прокопчук, В. І. (2021). *Музичне краєзнавство Рівненщини : навчально-методичний посібник*. Рівне : О. Зень.

⁶²⁵ Прокопчук, В. І. (2021). *Музичне краєзнавство Рівненщини : навчально-методичний посібник*. Рівне : О. Зень.

«Варіації та фугу» для струнного квартету, пісні на слова А. Міцкевича, К. Мендеса та А. Асника. Найбільший оркестровий твір композитора – Симфонія сі-мінор, написана в національно-романтичному дусі з часом виконання 70 хвилин та ін. Основу творчості складають твори для фортепіано, варто пригадати «Польські танці», «Гуморески», «Менует» соль мажор, «Польську фантазію» для фортепіано з оркестром, сонату, прелюдії, вальси, полонези, менуети, мазурки, краков'яки та ін.^{626 627}.

Також І. Падеревським (разом з Л. Бронарським і Й. Турчинським) було відредаговано і підготовлено видання Повного зібрання творів Ф. Шопена, опублікованого у Варшаві (1949–1958).

Мав титул Почесного доктора Honoris causa Львівського та інших 10 університетів Європи та Америки, Почесного громадянина Львова, Кавалера французького ордена Почесного легіону та ордена Британської імперії, володар найвищих відзнак Польщі – ордену Білого орла та Великого Хреста.

Серед його учнів – Л. Брохоцький, З. Дигат, В. Малцужинський, С. Навроцький, З. Стойовський, С. Шпинальський, А. Шумовська та ін. Давав уроки піаністу А. Рубінштейну⁶²⁸.

Під час одного з концертних турів митець захворів на запалення легенів та помер в Нью-Йорку. Композитор єдиний з іноземців удостоївся честі бути похованим поруч з відомими військовими діячами Америки у Вашингтоні. Його останню волю та заповіт – повернути останки до Варшави, коли Польща стане вільною й незалежною було виконано лише через 51 рік після смерті композитора. Остання «подорож» митця завершилася 1992 р. в найстародавнішому храмі Варшави – костелі Св Яна, куди було перевезено прах великого культурного й політичного діяча.

За більшовицької влади І. Падеревський був найзавзятішим ворогом, тому твори композитора стали відомі лише після розпаду СРСР. За радянської влади його листи десятиліттями не доходили до родини у Житомир, а його офіційні запити про сестру на Волині не мали результату. Сестра Марія Падеревська, продовжуючи жити у Житомирі усе життя таємно зберігала речі брата; не маючи власної сім'ї бідувала, життя присвятила викладанню музики. Після смерті композитора відмовилася від спадку та померла у злиднях. Нині садиба Падеревських потребує підтримки, на католицькому цвинтарі Житомира зусиллями місцевих краєзнавців встановлено хрест над могилою батька І. Падеревського та його мачухи⁶²⁹.

⁶²⁶ Калениченко, А. (2018). Падеревський Ігнатій Ян. *Українська музична енциклопедія* (Т. 5 : [П–Р]). Гол. редкол. Г. Скрипник. Київ : Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. С. 38–39.

⁶²⁷ Прокопчук, В. І. (2021). *Музичне краєзнавство Рівненщини : навчально-методичний посібник*. Рівне : О. Зень. С. 173-174.

⁶²⁸ Калениченко, А. (2018). Падеревський Ігнатій Ян. *Українська музична енциклопедія* (Т. 5 : [П–Р]). Гол. редкол. Г. Скрипник. Київ : Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. С. 38–39.

⁶²⁹ Асталош, Г. Л. (2021). Історична постать Ігнація Яна Падеревського крізь призму синтезу мистецької та політичної діяльності. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал, 4, 129–133; Верещагіна, О. Є., & Григорчук, П. С. (2004). Подолянин І. Я. Падеревський – визначний польський політичний та музичний діяч. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія : Історія*, 7, 100–104. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_ist_2004_7_22; Калениченко, А. (2018). Падеревський Ігнатій Ян. *Українська музична енциклопедія* (Т. 5 : [П–Р]). Гол. редкол. Г. Скрипник. Київ : Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. С. 38–39; Ляскового-Шур, В. А. (б.д.). *Вшанування пам'яті видатного земляка – Ігнація Яна Падеревського*. ГО «Житомирська обласна Спілка поляків України». Żytomierski Obwodowy Związek Polaków na Ukrainie. URL: <http://zozpu.zhitomir.net/1299/>; Прокопчук, В. І. (2021). *Музичне краєзнавство Рівненщини : навчально-методичний посібник*. Рівне : О. Зень. С.

І. Падеревський, досягнувши вершин піанізму і ставши одним з найвідоміших поляків у світі серед своїх сучасників, своїм мистецьким талантом зумів прославити польську національне мистецтво на весь світ, а також відкрити двері найвідоміших світових політичних мужів та дипломатично вибороти для свого народу омріяну державну самостійність.

Багатогранна постать І. Падеревського, його обдарування в кардинально різних сферах діяльності та їх плідне невід'ємно-взаємне функціонування дозволило піднести проблеми культурної ідентичності і польського національного державного буття на світовий рівень та досягти високої мети у прагненні до волі. Різнобічні вектори діяльності та його творча спадщина потребують глибокого дослідження польських, українських, англійських, німецьких, французьких, американських тощо джерел, що дозволить в більшій мірі збагнути велич непересічної особистості митця, чиє життя належить польському у українському народам.

Вагомий внесок у розвиток культурно-мистецького життя м. Рівного зробив **Косміаді Георгій Петрович** (1886–1967), український живописець, архітектор, педагог. Народився у м. Нальчик (нині Кабардино-Балкарія) в родині з грецьким корінням (дід Костянтин був нащадком грецьких суднобудівників і мешкав в Одесі, де народився батько Г. Косміаді Петро)⁶³⁰.

Здобув освіту в школі Св. Олександра при вчительському інституті в Тифлісі та на архітектурному факультеті Державної технічної школи в Баку (1901–1904), з 1905 р. продовжив навчання в Московській художній студії живописців В. Серова та Г. Хрушова при Третьяковській галереї. У 1905–1912 рр. був помічником окружного архітектора м. Москви та здійснював архітектурний нагляд за Кремлем. Потрапивши до тогочасного культурно-мистецького середовища та опановуючи різновиди образотворчого мистецтва, Г. Косміаді захоплювався пізнавав архітектуру, скульптуру, поезію, театр тощо. Тут відбулися його перші авторські виставки, з відчутним впливом його педагогів, знаних майстрів В. Серова та Г. Хрушова (тоді директор Третьяковської галереї). Тут художник познайомився з С. Рахманіновим та його творчістю, яка упродовж всього життя надихала його в живописі. Виставляв свої роботи разом з І. Рєпіним. Силою обставин Першої світової війни у 1914 (1916) р. митець відряджений до Рівного офіцером у складі російської армії, Будівельний загін Всеросійського союзу міст Північно-Західного фронту якої в час війни прикривав тили царської армії. Відклав творчість та працював на потреби армії: зводив мости, лазні, тимчасові казарми тощо, за що 1916 р. нагороджений Орденом Св. Станіслава III ст.⁶³¹.

Не прийнявши державний жовтневий переворот у 1917 р., Г. Косміаді демобілізувався та залишився жити у Рівному, з родиною мешкав на вул. Круча, 3 (тепер провулок кобзаря О. Вересая, будинок не зберігся) упродовж 24 років аж до еміграції в Німеччину. У м. Рівному народилися діти (у 1923 р. дочка Надія, згодом син

172-174.

⁶³⁰ Мартиненко, А. І. (2014). Косміаді Георгій Петрович. *Енциклопедія Сучасної України*. Гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. https://esu.com.ua/search_articles.php?id=3838

⁶³¹ Мартиненко, А. І. (2014). Косміаді Георгій Петрович. *Енциклопедія Сучасної України*. Гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. https://esu.com.ua/search_articles.php?id=3838 ; Столярчук, Б. Й. (1997). Митці Рівненщини. Енциклопедичний довідник. Перше видання. Рівне: Ліста. С. 70; Шлапак, Л. В. Г. П. Косміаді – художник і педагог. Україна. Історія великого народу. <http://www.litopys.com.ua/places/viznachn-postat/g-p-kosm-ad-khudozhnik-pedagog/>

Володимир). Разом з дружиною (етнічною німкенєю Ф. Герман) швидко опанували українську і польські мови (як відомо, з 1921 р. за умовами Ризького мирного договору Західна Україна увійшла до складу Польщі) та легко інтегрувалися у соціальне середовище міста. Г. Косміаді розвивався як художник, розкривав свій педагогічний талант, гуртував навколо себе творчу інтелігенцію. Майже чверть століття з 1917 р. працював в усіх 5 гімназіях багатоетнічного міста (українській, польській, єврейській, російській) та інших закладах викладачем малювання, креслення та каліграфії. Виснажений жахами війни, 31-річний художник із запалом юнака поринув в мистецтво, в роботу з дітьми, які поглинули весь його вільний час (помешкання педагога швидко стало гуртковим клубом дитячої творчості, куди вони охоче приходили окрім занять у школі). Педагог-новатор організував художні виставки, творчі благодійні вечори (гроші на підтримку міської бібліотеки ім. В. Короленка), музично-поетичні вечори, театральні вистави (наприклад, у Палаці Любомирських), в яких сам грав та для яких власноруч виготовляв афіші, створював декорації, костюми, вчив дітей малювати, ліпити, вишивати, навчав різьби по дереву і металу тощо. Уроки Г. Косміаді швидко стали у дітей найулюбленішими з усіх предметів, а сам педагог – найпопулярнішою та найвідомішою особою у м. Рівному. У педагогічній діяльності постійно й цілеспрямовано наполягав на важливості естетичного виховання молоді та досяг неабиякого успіху, об'єднавши культурно-мистецьким середовищем учнів і батьків не лише м. Рівного, а й цілого краю, який у міжвоєнних 20-30-х рр. ХХ ст. досягнув європейської слави^{632 633}.

Г. Косміаді постійно організував та проводив виставки дитячих робіт, де виставляв і свої твори (назви картин художника розкривають його тонку й романтичну душу: «Тиша», «Золотий вечір», «Після дощу», «Літній день» тощо). Легко відгукуючись на численні пропозиції з інших міст, крім Рівного, також щороку організував виставки учнівських робіт у Луцьку, Кракові, Варшаві та інших містах Польщі. Загалом, за майже чверть століття, прожитих на Волині, Г. Косміаді зі своїми учнями брав участь у понад 30 мистецьких виставок. Завдяки активній творчій діяльності художника-педагога та його учнів у 20-30-х рр. ХХ ст. невелике м. Рівне було широко відомим.

Новаторська педагогічна діяльність Г. Косміаді, обдарованість педагога, його майстерність як художника, захопленість викладацькою діяльністю та рівень робіт його учнів не залишили байдужими навіть професорів Варшавської і Краківської академії мистецтв, про що свідчать численні схвальні листи, захопиви відгуки у пресі, грамоти та відзнаки тощо (диплом і медалі Міністерства віросповідання і суспільної освіти, Міністерства промисловості і торгівлі Польщі, Срібна медаль і Похвальний лист Центрального аграрного товариства у м. Варшава тощо). Так, ректор Варшавської академії мистецтв професор В. Ястржембовський був вражений неймовірно високим рівнем учнівських робіт, що стало переконливий доказом педагогічного таланту Г. Косміаді; а польський історик-етнограф, професор О. Прусевич наголошував, що у всій Польщі не знайдеш такого вчителя європейського рівня, як професор з м. Рівного та яка би була користь і у Польщі створити таку школу для малювання, де би кожен селянин,

⁶³² Мартиненко, А. І. (2014). Косміаді Георгій Петрович. *Енциклопедія Сучасної України*. Гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=3838

⁶³³ Шлапак, Л. В. Г. П. *Косміаді – художник і педагог*. Україна. Історія великого народу. URL: <http://www.litopys.com.ua/places/viznachn-postat/g-p-kosm-ad-khudozhnik-pedagog/>

що навчався у Г. Косміаді став митцем від Бога⁶³⁴. Особливо тріумфальним та пам'ятним для педагога Г. Косміаді видався 1936 р.: у Варшавській художній академії відбулася велика виставка картин учнів гімназій м. Рівного, де високоповажне вимогливе журі відібрало 67 найкращих дитячих робіт на I Міжнародну (Всесвітню) виставку дитячого малюнка в м. Парижі, яка проходила у 1937 р.

Вражає й те, що за малюнками учнів художника Г. Косміаді сілезькі ткачі оздоблювали свої тканини, використовували їх і ткацькі мануфактури у м. Лодзі та інших містах Польщі⁶³⁵.

Г. Косміаді пробував себе у м. Рівному також як архітектор: до наших днів збереглися кілька будинків його проектування, у 30-х рр. минулого ст. також проектував кінотеатр «Ампір», розписаний ним у грецькому стилі та відомий мешканцям міста як кінотеатр «Партизан» (на жаль, зруйнований у 2007 р.)⁶³⁶.

Мріяв митець про відкриття дитячої художньої школи в місті та роками відстоював це у чиновників. Проте коли його мрія здійснилася та його призначили її керівником, до Рівного увійшли радянські «визволителі». У 1939 р. після приходу Червоної армії до Рівного, родина Г. Косміаді потрапила під пильну увагу органів НКВС. Боячись переслідувань радянської влади та «чистки класово чужих елементів», вони змушені були виїхати до німецької Польщі, а згодом емігрувати в Гамбург до родичів дружини.

Відомо, що Г. Косміаді в 1940–1945 рр. працював художником-декоратором Гамбурзької Державної опери та театру «Талія». З виходом на пенсію у 1945 р. пише картини в техніці монотипії, темпера, олійному живопису, акварелі, гуаші. Автор численних пастельних пейзажів, натюрмортів, портретів тощо, він використовував сакральні архітектурні сюжети в пейзажах, зображення святих у монотипіях, відтворюючи єдність Божественного та Людського. В його образотворчій системі досконала краса відзначалася простотою гармонії та своєрідністю колористики, віртуозним володінням чорних півтонів, що підкреслює вишукану манеру його письма. Неодноразово німецькі часописи рясніли рецензіями на виставки картин Г. Косміаді, в яких виражалося захоплення його колористичним обдаруванням з характерною Волинською орнаментикою знаків. Співмірність та узгодженість колірного діалогу та водночас акценти кольором на полотнах – це плід мислення митця, що яскраво представлений в його чисельних роботах, в яких продовжував мислити Волинню, хоча й написані вони на чужині⁶³⁷.

З 1940 р. щороку в Німеччині митець організовував свої персональні виставки в музеях, художніх залах, приватних галереях, навчальних закладах, банках тощо. За 27 р. життя в Німеччині провів понад 40 власних виставок (загалом понад 70 мистецьких експозицій від 1903 р.), любив дарувати свої картини, хотів продовжити викладати, проте ця надія не здійснилася. Загалом творча спадщина художника складає понад 5000 художніх творів. Знаковими є роботи «Вечір у Рівному» (1940),

⁶³⁴ Костюк, Л. (2009). Художник, що мислив Волинню: життя і творчість Георгія Петровича Косміаді. *Поліссязнавство у фольклорно-етнографічних і літературно-мистецьких дослідженнях. Рівне: Волинські береги*, С. 128.

⁶³⁵ Костюк, Л. (2009). Художник, що мислив Волинню: життя і творчість Георгія Петровича Косміаді. *Поліссязнавство у фольклорно-етнографічних і літературно-мистецьких дослідженнях. Рівне: Волинські береги*, С. 129.

⁶³⁶ Мартиненко, А. І. (2014). Косміаді Георгій Петрович. *Енциклопедія Сучасної України*. Гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. https://esu.com.ua/search_articles.php?id=3838

⁶³⁷ Там само.

«Почаїв» (1941), «Куточок для молитви» (1942), «Останні піхти» (1945), «Північне озеро» (1946), «Вечірній настрої» (1947), «Блага вість» (1948), «Вівтар» (1950), «Українське село» (1951), «Бузок на дачі» (1952), «Два хрести біля ставка» (1952), «Погляд на сільську землю» (1952), «Після розп'яття» (1954), «Волинське поле» (1955), «Час для чаювання» (1956), «Старі оборонні вежі» (1958), «Різдво» (1960), «Великодня ніч» (1962), «Замок Любомирських», «Види Почаєва», «Місячна ніч» (1963), «Чорне небо» (1965), «Оливковий гай» (1966) та ін.^{638 639}.

Рівненські мотиви, Волинські сюжети аж бриніли з картин художника, адже часто Г. Косміаді говорив, що у м. Гамбурзі він лише їсть та спить, а душа й думки його у м. Рівному. Його надихали малюнки учнів рівненських шкіл та Волинські народні автентичні релікти, які художник зумів забрати з собою в Німеччину як найцінніше, що мав, та які дозволяли йому на чужині не ностальгувати, а натхненно творити. У 1966 р. на ювілейній виставці з нагоди 80-річчя від дня народження майстра, власник галереї, де експонувалися картини, В. Біерхенке у вітальному виступі точно зауважив, що попри чверть-столітнє перебування на Заході, Г. Косміаді художньо так і не став до кінця західним європейцем, залишившись приналежним українській культурі, передусім, Волинському краю. Митець помер у Гамбурзі в оточенні родини та улюблених картин (своїх та своїх учнів), де відображені спогади про Волинь та рідне м. Рівне, найкращий період життя художника, які перевіз із собою у Німеччину у 1940 р. як найдорогоцінніше що мав [неопублікований матеріал з особистого архіву автора].

Через роки про художника Г. Косміаді пам'ятали лише старожилі та краєзнавці, допоки у 1992 р., після понад 50-річної вимушеної еміграції в Німеччині місто свого дитинства Рівне не відвідала донька майстра Надія Георгіївна Саннов-Косміаді задля виконання батьківського заповіту – понад усе він хотів повернути свої роботи та роботи своїх учнів в Україну, на Волинь, до рідного Рівного, у якому він лишився серцем, проживаючи в Німеччині. За 22 роки щорічних відвідин м. Рівного, які наповнювали спогадами про щасливе дитинство, юність, любов та щастя батьків, невтомна популяризаторка батькової творчості Н. Косміаді передала з родинної колекції батьківський архів його картин та кращі роботи його учнів Рівненському обласному краєзнавчому музею (нині тут діє постійна експозиція його творів) та Народному музею історії Рівненської української гімназії, в якій викладав Г. Косміаді. Щороку, починаючи з 1992 р. у місті проводяться різноманітні тематичні виставки та імпрези, які знайомлять з плідною творчою спадщиною художника. У 2007–2010 рр. з творчістю художника познайомилися глядачі Києва; у 2016 р. – Одеси, у 2019 – Харкова, а також Шепетівки, Нетішина, Меджибожа (Хмельницька обл.), Дубно, Острога, Млинова, Березно, Корця, Жостополя, Луцька, Володимир-Волинського, Кременця, Збаража (Тернопільська обл.), Житомира, Вінниці тощо.⁶⁴⁰

⁶³⁸ Мартиненко, А. І. (2014). Косміаді Георгій Петрович. *Енциклопедія Сучасної України*. Гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=3838

⁶³⁹ Непомняща, А. (2018, 17 квітня). «Грецький горішок» – історія про драматичні перипетії життя художника *Георгія Косміаді*. Голосно – Найгучніші новини Рівного. URL: <https://web.archive.org/web/20180924213855/http://www.golosno.com.ua/greckij-gorishok-istoriya-pro-dramatichni-peripeti%D1%97-zhittya-xudozhnika-georgiya-kosmiadi/>

⁶⁴⁰ Калько, С. (2018, 22 травня). *У Рівному вшанували пам'ять знаменитого художника*. РівнеПетроРитм. На хвилях нашої пам'яті. <http://retrorivne.com.ua/u-rivnomu-vshanuvai-pam-jat-znamenitogo-hudozhnika/>; Мартиненко, А. І. (2014). Косміаді Георгій Петрович. *Енциклопедія Сучасної України*. Гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. https://esu.com.ua/search_articles.php?id=3838; Непомняща, А. (2018, 17 квітня). «Грецький горішок» – історія

Нині у м. Рівному є вулиця Г. Косміаді, встановлений пам'ятник (2017 р.), відкрито музей, Арт-ательє «Георгій Косміаді» (по вул. М. Драгоманова, 2017 р.).

Взимку (1 лютого) 2022 р. в Німеччині на 99-му році життя померла почесна громадянка міста Рівного (2019), донька художника Г. Косміаді Н. Косміаді, виконавши останню волю батька, – символічно повернувши його у місто, яке він вважав своєю другою батьківщиною та в якому провів 26 років плідного й щасливого життя, щоб залишитися в ньому назавжди⁶⁴¹.

Не може залишити байдужим і трагічна доля композитора, піаніста, представника неоромантизму й музичного модерну **Всеволода Петровича Задерацького** (1891–1953). Упродовж усього життя митець піддавався потужному політичному тиску з боку радянської влади, зокрема потерпала і мистецька спадщина композитора (творчий доробок початкового періоду знищений повністю)⁶⁴².

Народився В. Задерацький у м. Рівному в родині українця, залізничного чиновника, та польської шляхтянки, похований у м. Львові; трагічний період життя довелося прожити в Росії. Здобув освіту одночасно в Московському університеті на юридичному факультеті (1915) та в Московській консерваторії (1911–1923) у Г. Пахульського (фортепіано), М. Іпполітова–Іванова (композиція) та С. Танєєва (поліфонія). Тривале навчання в консерваторії пов'язано з перервою на Першу світову війну, де В. Задерацький перебував як офіцер інженерних військ, у 1918–1920 рр. брав участь у Громадянській війні та воював у Добровольчій армії А. Денікіна⁶⁴³.

Відомо, що в 1915–1916 рр. В. Задерацький навчав музики нащадка царського престолу Олексія, сина російського імператора Миколи II Романова, розстріляного з родиною більшовиками, що ймовірно стало ключовим для систематичного гніту, переслідувань та ув'язнень. Зрозуміло, що для радянської влади він вважався неблагонадійним, відтак неодноразово був заарештований. Очікуючи розстрілу в полоні у «червоних», митець наостанок поринув в улюблену справу – всю ніч грав на фортепіано, чим несподівано врятував собі життя: за прекрасну гру був помилуваний самим організатором «червоного терору» Ф. Дзержинським із врученням охоронної грамоти «Сохранить жизнь, определить место жительства» (вочевидь у вдячність за врятоване життя, у 1950-х рр. на роялі композитора стояв бюст «Залізного Фелікса»). Місцем проживання для «вільного життя» В. Задерацького, яке тричі переривалося

про драматичні перипетії життя художника Георгія Косміаді. Голосно – Найгучніші новини Рівного. <https://web.archive.org/web/20180924213855/http://www.golosno.com.ua/greckij-gorishok-istoriya-pro-dramatichni-peripetii%D1%97-zhittya-xudozhnika-georgiya-kosmiadi/>; Толстуха, Л. (2018, 15 березня). *Відкриття виставки «Волинь у спогадах Георгія Косміаді (1886–1967). Експонується вперше»*. Рівненський обласний краєзнавчий музей. <http://museum.rv.gov.ua/news/2018/03/15/vidkrittya-vistavki-volin-u-spodadah-georgiya-kosm/>⁶⁴¹ Калько, С. (2018, 22 травня). *У Рівному вшанували пам'ять знаменитого художника*. РівнеПетроРитм. На хвилях нашої пам'яті. <http://retrovivne.com.ua/u-rivnomu-vshanuvai-pam-jat-znamenitogo-hudozhnika/>; Мартиненко, А. І. (2014). Косміаді Георгій Петрович. *Енциклопедія Сучасної України*. Гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. https://esu.com.ua/search_articles.php?id=3838; Шлапак, Л. В. *Г. П. Косміаді – художник і педагог*. Україна. Історія великого народу. <http://www.litopys.com.ua/places/viznachn-postat/g-p-kosm-ad-khudozhnik-pedagog/>

⁶⁴² Прокопчук, В. І. (2021). *Музичне краєзнавство Рівненщини: навчально-методичний посібник*. Рівне: О. Зень. С. 175.

⁶⁴³ Кузик, В. (2008). Задерацький Всеволод Всеволодович. *Українська музична енциклопедія* (Т. 2: [Е–К]). Гол. редкол. Г. Скрипник. Київ: Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. С. 113–114; Храмов, Г. (2013, 23 жовтня). Симфонія за колючим дротом. Розповідь про композитора, який створив на Колимі і вінис ізГУЛАґу унікальний музичний опус, написаний там на телеграфних бланках. *Україна молода*. № 154.

арештами (1921, 1922, 1926), було визначено Рязань. У перепочинках між арештами він перебував під суворим наглядом, мав постійний шалений гніт «вільного життя» та «вовчого паспорта»: позбавлення виборчих прав, заборона жити у великих містах, мати постійну роботу і телефон, вільно займатися професійною роботою та композиторською творчістю, яка вважалася ворожою радянському духу тощо⁶⁴⁴.

У 1926 р. під час арешту всі партитури й рукописи композитора були знищені, а сам він ув'язнений на два роки, в тюрмі мав спробу самогубства... Відтак, перші музичні твори В. Задерацького, які віднайдені, датовані лише 1928 р. Пригнічений важкий душевний стан чотирьох років життя на волі залишився у віднайдених перших фортепіанних сонатах композитора. У 1934 р. був засланий до Ярославля, де працював у музичному училищі та відновлений після тривалої перерви музичній школі. Там викладав з десяток предметів – від фортепіано до оперного класу, керував оркестром тощо.

На волі В. Задерацький був диригентом при Всесоюзному комітеті радіомовлення (1929–1934 рр.), членом Асоціації сучасної музики тощо. Поневірвання через неблагонадійність композитора для влади та її суворий нагляд змусили працювати навіть музичним вихователем у дитячому садку⁶⁴⁵.

У час Великого терору (1937) – знову арешт. У передчутті цього дружиною та друзями були сховані й врятовані його рукописи, однак знайдені під час обшуку концертні афіші шкільного оркестру з виконанням творів Р. Вагнера і Р. Штрауса під керівництвом В. Задерацького знову стали приводом для арешту. Так, за «поширення фашистської музики» композитор був ув'язнений на шість років без права листування та висланий на Колиму. Через два роки справу було закрито завдяки втручанню його дружини, однак там, в Магаданській області В. Задерацький відморозив руки та дуже підірвав здоров'я. Феноменально, проте саме там, у нелюдських умовах, на телеграфних бланках, випрошених в охорони з обіцянкою не написати жодного слова (а лише ноти – слова, зрозумілі тільки музикантам), дрібним почерком (щоби все вмістити), олівцем та без гумки (а відтак і без права на помилку та виправлення), композитор створив свій шедевр «24 прелюдії і fugи для фортепіано» (1937–1938). Написаний в ГУЛАГу цикл, що став першо-відродженням в сучасній музиці барокової традиції (нагадаємо, що після «Добре темперованого клавіру» Й. Баха (1722, 1744), перша частина якого створена 300 р. тому, лише у 1942 р. П. Хиндеміт створив «Ludustonalis» у 12 тональностях, а Д. Шостакович «24 прелюдії і fugи» написав у 1951 р.), вийшов друком лише через 70 р. після написання та, безперечно, є великим шедевром найвищої людської гідності та виняткової стійкості духу. Відтак, незважаючи на те, що твір В. Задерацького «24 прелюдії і fugи для фортепіано» багато років був невідомим, саме йому, композитору-поліфоністу нової постромантичної та неокласичної епохи належить першість у відродженні жанру епохи бароко в сучасному музичному мистецтві⁶⁴⁶.

⁶⁴⁴ Антошевська, В. *Vsevolod Zaderatskyi. Ukrainian Live Classic*. URL: <https://ukrainianlive.org/zaderatskyi-vsevolod>; Прокопчук, В. І. (2021). *Музичне краєзнавство Рівненщини : навчально-методичний посібник*. Рівне: О. Зень; Храмов, Г. (2013, 23 жовтня). Симфонія за колючим дротом. Розповідь про композитора, який створив на Колимі і виніс ізГУЛАГу унікальний музичний опус, написаний там на телеграфних бланках. *Україна молода*, 154.

⁶⁴⁵ Там само.

⁶⁴⁶ Прокопчук, В. І. (2021). *Музичне краєзнавство Рівненщини : навчально-методичний посібник*. Рівне : О. Зень. С. 176-178; Храмов, Г. (2013, 23 жовтня). Симфонія за колючим дротом. Розповідь про композитора, який створив на Колимі і виніс ізГУЛАГу унікальний музичний опус, написаний там на телеграфних бланках. *Україна молода*, 154.

Після звільнення за амністією в 1940 р. В. Задерацький повернувся до м. Ярославля, в роки Другої світової війни проживав у Казахстані та у Краснодарі (працював художнім керівником філармонії). В рідну Україну композитор повернувся в 1945 р. та оселився в Житомирі, де працював в музичному училищі.

У 1949 р. на запрошення товариша О. Теплицького В. Задерацький з родиною переїхав до м. Львова, де прожив до кінця життя. Занурився у мистецьке середовище міста: виступав як піаніст із сольними концертами у м. Львові, Дрогобичі, Коломиї та інших містах; писав музику, робив спроби відійти від свого авангардного стилю та використовувати український, білоруський та російський народний мелос; мав теплі стосунки з С. Крушельницькою, з якою спілкувався французькою, приятелював з С. Людкевичем та іншими колегами; працював у Львівській консерваторії, де був єдиним представником московської школи, обіймав посаду завідувача кафедри камерного ансамблю, викладав низку дисциплін, які приходили послухати студенти інших навчальних закладів: фортепіано, камерний ансамбль, історію фортепіанного виконавства, авторський курс «Історія піанізму» тощо⁶⁴⁷.

Проте і тут гріке минуле не давало вільно дихати: його музика (яка не виконувалася та навіть не була опублікована) під час кампанії проти формалізму підпала під жорстку критику, зокрема два фортепіанні концерти для дітей (для другого концерту тематичним зерном стали лише українські, білоруські та російські народні пісні), не дочекавшись прем'єрного виконання, стали разом з їхнім автором жертвою безжалісного вбивчого розносу радянсько-московської комісії, що яскраво й гучно було проілюстровано на шпальтах столичного журналу «Радянська музика»⁶⁴⁸.

Не втративши людської гідності всупереч ГУЛАГському загартуванню, В. Задерацький не зробив кроку, який від нього очікували (перепросити та подякувати за правильні і мудрі рекомендації влади та врахувати їх у подальшій праці); він починає нерівну боротьбу за свою честь з державним апаратом, переконаний, що йому не має вже чого втрачати. Композитор наполегливо добивався справедливості, пишучи листи в редакцію журналу «Радянська музика» та до Спілки композиторів, через що остаточно втратив здоров'я. У 1953 р. у Львові В. Задерацький, якого порівнюють з Д. Шостаковичем, а його музику називають «втраченою класикою ХХ століття», помер від інфаркту (рівно за місяць до смерті Й. Сталіна) так і не доживши до «відлиги»⁶⁴⁹.

Зрозуміло, що за життя твори композитора не виконувалися й не друкувалися, а його творчість поступово почала прокладати шлях до слухача лише наприкінці ХХ ст. Твори раннього періоду були повністю знищені у 1926 р. Однак відомо, що серед них була опера «Ніс» за М. Гоголем. Серед перших збережених творів є фортепіанні сонати №1 та №2 (1928), кілька фортепіанних циклів та пісень для голосу і фортепіано, які мають яскраво виражену атональну, експресивну музичну мову. Стилiстична зміна у творчості (30-ті рр. ХХ ст.) В. Задерацького із зверненням до неотонального музичного мислення яскраво виявляється у згаданому вже монументальному творі – фортепіанному циклі «24 прелюдії і фуги», написаному в нелюдських умовах

⁶⁴⁷ Антошевська, В. *Vsevolod Zaderatskyi*. Ukrainian Live Classic. <https://ukrainianlive.org/zaderatskyi-vsevolod>

⁶⁴⁸ Прокопчук, В. І. (2021). Мистецьке краєзнавство як наукова проблема (екскурси в історію вивчення фольклору Волині). *Молодь і ринок: щомісячний науково-педагогічний журнал*, №1 (187), С.108–113. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.228349>

⁶⁴⁹ Прокопчук, В. І. (2021). *Музичне краєзнавство Рівненщини : навчально-методичний посібник*. Рівне : О. Зень; Храмов, Г. (2013, 23 жовтня). Симфонія за колючим дротом. Розповідь про композитора, який створив на Колимі і виніс ізГУЛАГу унікальний музичний опус, написаний там на телеграфних бланках. *Україна молода*, 154.

ув'язнення. Багато музики було створено в 1940-х рр., зокрема твори для фортепіано та оркестрові полотна, камерна симфонія для дев'яти інструментів, вокальні твори тощо. Серед творів останнього періоду (з кінця 1940-х рр.) відомі два фортепіанні концерти для дітей, симфонія, скрипковий концерт, концерт для скрипки і домри тощо, в яких ядром мелодичного полотна є музичний фольклор, зокрема композитор використовує цитати з українських, білоруських тощо народних пісень, послуговуючись тональністю в її традиційному значенні⁶⁵⁰ [21; 33; 48].

Переважає більшість творів В. Задерацького й досі існують лише у вигляді рукописів, чимало полотен написано в засланнях, таборах ГУЛАГу. У творчому доробку композитора дві камерні симфонії, симфонія «Фундамент»; опери «Кров і вугілля» (1930 р., не збереглася) та «Валенсіанська вдова» (1934); для фортепіано: «24 прелюдії», «24 прелюдії і фуги» (1937–1938), 7 прелюдій і фуг, цикли фортепіанних мініатюр: «Мікроби лірики» (1928), «Зошит мініатюр» (1929), «Порцелянові чашки» (1932), «Легенди», «Лірична Симфоніета» для дев'яти інструментів (1932), «Кавказька рапсодія»; Сюїта «Фронт» (у 9-ти ч.), 2 дитячі фортепіанні концерти на українські теми, п'ять сонат, соната для рожка і фортепіано, Тема з варіаціями, вокальний цикл для баса «Гротеск Іллі Сельвінського» (1931); для хору «Косенкові» (1948), сюїта на народні слова; вокальний твір «Поема про солдата» (1946), «Український концерт» для домри (1948), понад 100 вокальних творів та багато ін.⁶⁵¹.

Творчі надбання В. Задерацького через десятиліття повернув до життя його син, музикознавець Всеволод Задерацький (1935 р. н.), який є автором біографічної книги про батька «Per aspera» (2009), що і слугує головним джерелом відомостей про композитора. До слова, В. Задерацький-молодший закінчив Львівську консерваторію (згодом аспірантуру при Московській консерваторії). Викладав у Львівській ССМШ ім. С. Крушельницької (на поч. 60-х рр. ХХ ст.), у Львівській, а також Новосибірській та Київській консерваторіях, був одним з директорів проекту ЮНЕСКО «Всесвітня історія музики – музика в житті людини», започаткував практику пересувних Музичних академій. У період роботи в Україні активно виступав як музичний критик та публіцист тощо. Популяризує в Росії творчість Л. Дичко, І. Карабиця, В. Сильвестрова, М. Скорика, Є. Станковича та ін.⁶⁵².

⁶⁵⁰ Кузик, В. (2008). Задерацький Всеволод Всеволодович. *Українська музична енциклопедія* (Т. 2 : [Е–К]). Гол. редкол. Г. Скрипник. Київ : Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. С. 113–114; Прокопчук, В. І. (2021). *Музичне краєзнавство Рівненщини : навчально-методичний посібник*. Рівне : О. Зень; Храмов, Г. (2013, 23 жовтня). Симфонія за колючим дротом. Розповідь про композитора, який створив на Колимі і виніс ізГУЛАГу унікальний музичний опус, написаний там на телеграфних бланках. *Україна молода*, 154. С. 175–179.

⁶⁵¹ Кузик, В. (2008). Задерацький Всеволод Всеволодович. *Українська музична енциклопедія* (Т. 2 : [Е–К]). Гол. редкол. Г. Скрипник. Київ : Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. С. 113–114; Прокопчук, В. І. (2021). *Музичне краєзнавство Рівненщини : навчально-методичний посібник*. Рівне : О. Зень;

⁶⁵² Антошевська, В. *Vsevolod Zaderatskyi*. Ukrainian Live Classic. <https://ukrainianlive.org/zaderatskyi-vsevolod>; Воробкевич, Т. (Ред.-упор.). (2017). *Львівська середня спеціалізована музична школа-інтернат імені Соломії Крушельницької. Сторінки історії*. Львів : Камула.

Кузик, В. (2008). Задерацький Всеволод Всеволодович. *Українська музична енциклопедія* (Т. 2 : [Е–К]). Гол. редкол. Г. Скрипник. Київ : Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. С. 113–114; Прокопчук, В. І. (2021). *Музичне краєзнавство Рівненщини : навчально-методичний посібник*. Рівне : О. Зень; Храмов, Г. (2013, 23 жовтня). Симфонія за колючим дротом. Розповідь про композитора, який створив на Колимі і виніс ізГУЛАГу унікальний музичний опус, написаний там на телеграфних бланках. *Україна молода*, 154. С. 175–179.

Яскравою мистецькою сторінкою краю є творчий шлях **Млади Липовецької** (справжнє – Таїсія Бальмен / ? Раїса Норляндер, інший псевдонім – Раїса Норляндер / ? Таїса Бельман) (1897–1963), української культурної діячки єврейського походження, активної пропагандистки української пісні, культуриста, зокрема, творчості Т. Шевченка, співачки, перекладачки української літератури (італійською мовою), видавця, журналістки⁶⁵³.

Народилася мисткиня в Рівному. Після закінчення Миколаївського інституту для дівчат-сиріт у м. Санкт-Петербурзі 1914 р. попрямувала до Італії вивчати вокальне мистецтво, постійно мешкала у м. Турині. Вела широку концертну діяльність, де виконувала українські народні пісні та твори українських композиторів, читала лекції, пропагуючи українську культуру («Україна та її стремління», м. Єс, 1919 р.). У 1917 р. в Римі М. Липовецька заснувала Український центральний комітет; у 1919–1920 рр., була членом редколегії часопису «Голос України» («La voce dell'Ucraina») та інформаційного бюлетеня «Українська прес-служба» («Ufficio Ucraino della Stampa»), заснованих Бюро української преси при дипломатичній місії УНР у м. Римі. Особиста драма (втрата голосу) в 1919 р. стала поштовхом до занурення в переклади творів українських письменників італійською мовою (В. Винниченка, І. Котляревського, Лесі Українки, О. Олеса, В. Стефаніка, І. Франка та ін.), особливу увагу приділяла популяризації творчості Т. Шевченка. Зокрема часопис «La voce dell'Ucraina» містив перші переклади М. Липовецької його поезій італійською мовою (1919); переклад «Заповіту» вийшов передруком згодом у книгах про Україну Л. Майнарді (1933), Р. Бондіолі (1939), Л. Сальвіні (1942). Крім того, була засновницею культурологічного літературно-історичного журналу-збірника «Ucraina: Sei quaderni a cura di Mlada Lipovetzka» (1930 р., м. Турин), де публікувала окрім перекладених поезій та поем Т. Шевченка статті з культури, літератури та історії України. Спільно з чоловіком, італійським поетом, письменником й режисером Ч. Меанонею було перекладено та підготовлено до друку збірку «Вибраної лірики» з «Кобзаря» Т. Шевченка («Taras Scevcenko. Liriche Scelte dal «Cobsar»). Видання, що містить 38 віршів і поем та розгорнуту передмову М. Липовецької про життя й творчість кобзаря, побачило світ 1926 р. в м. Турині, Мілані, Флоренції, Римі, Неаполі, Палермо. Також М. Липовецька є авторкою ґрунтовних розвідок про Лесю Українку, Н. Кобринську в італійських виданнях. За підтримки й сприяння С. Русової вона стала наймолодшим членом делегації XIV-го Міжнародного жіночого конгресу «Інтернаціональний союз за виборче право жінки» (1923 р., м. Рим); була учасницею свята з нагоди проголошення Соборності України за сприяння Українсько-італійського товариства (24.01.1959 р., м. Рим); активно пропагувала українське музичне мистецтво, літературу та культуру у 1930-х рр. на італійському радіо. В туринській музичній школі ім. Дж. Верді для італійського Національного товариства жінок мистецьких професій влаштувала вечір, присвячений Україні (26.05.1932 р.). Ч. Меано присвятив М. Липовецькій роман «Questa povera Arianna»

⁶⁵³ Прокопчук, В. І. (2022). З рубрики «Маловідомі / малодосліджені мистецькі сторінки». *Мистецтво та освіта: наук.-метод. журн.*, № 1-2 (103-104), С. 73.

(«Серця на грані», 1938 р.)^{654 655 656}.

З Рівненщини тісно пов'язана життєтворча доля майстра музичних інструментів, композитора, диригента, мистецтвознавця, педагога, Заслуженого діяча мистецтв УРСР **Михайла Васильовича Лисенка-Дністровського** (1929, Харків – 1990, Рівне). Навчався у Львівському державному музичному училищі (1956–1960) та Львівській державній консерваторії (1960–1965 рр., клас балалайки й баяна – Г. Казаков, Б. Шейко, диригування – О. Лобанов, Д. Пелехатий, композиції – С. Людкевич, Є. Козак)⁶⁵⁷.

У 1949–1953 рр. працював диригентом військового оркестру. Викладав у музичних закладах Кремінця (Тернопільська обл.), Львова, Тернополя. У 1960-х рр. – голова Рівненської обласної асоціації композиторів, з 1967 р. співпрацював з Тернопільським музично-драматичним театром, з 1960 р. був викладачем Тернопільського музичного училища, з 1972 р. викладав у Рівненському державному інституті культури (доцент (1979), професор (1985)).

Свої знання, ентузіазм та безупинно-активну діяльність композитор присвятив пропаганді народних інструментів, зокрема їх вдосконаленню, реконструкції та адаптації до житку в оркестрах. У Рівненському культурно-освітньому факультеті Київського інституту культури ім. О.М. Корнійчука (нині Рівненський державний гуманітарний університет) у 1974 р. створив експериментальний український народний камерний оркестр, до складу якого майстерно увів кобзи, сопілки, бандури, цимбали, гармоніки, скрипки (9 Лисенківських кобз та 14 інших інструментів)^{658 659}.

Учений досліджував іконографічні та літературні джерела щодо історії кобзи, створював ескізи та розробляв її зразки, які б відповідали вимогам сучасного музичного виконавства. Так, у 1974 р. Мельнице-Подільськими експериментальними виробничими майстернями Українського республіканського музичного товариства було виготовлено за його авторськими кресленнями групу оркестрових кобзових інструментів різного звукового діапазону: малі, середні, акомпануючі (кобза-ритм), великі й басові (старовинна кобза – тихострунний діатонічний інструмент, сучасна – має сильний звук, м'який оксамитовий глибокий тембр та хроматичний звукоряд понад три октави). М. Лисенко-Дністровський науково обґрунтував теорію сучасного українського оркестру, аргументував доцільність певної групи народних інструментів в оркестрі: у кандидатській дисертації «Шляхи формування й розвитку інструментальних ансамблів та оркестрів народних інструментів на Україні» (1977) вчений довів, що основу українського народного оркестру складають оспівані Т. Шевченком кобзи, які мають національні витоки та повинні стати базовим складом оркестру⁶⁶⁰.

⁶⁵⁴ Константиненко, К. Л. (2001–2020). Липовецька Млада. *Енциклопедія сучасної України: у 30 т.* Ред. кол. І. М. Дзюба [та ін.]; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. https://esu.com.ua/search_articles.php?id=54755

⁶⁵⁵ Лисенко, І., & Пилипчук, Р. (2011). Липовецька Млада. *Українська музична енциклопедія* (Т. 3: [Л–М]). Гол. редкол. Г. Скрипник. Київ : ІМФЕ НАНУ. С. 105–106.

⁶⁵⁶ Прокопчук, В. І. (2022). З рубрики «Маловідомі / малодосліджені мистецькі сторінки». *Мистецтво та освіта: наук.-метод. журн.*, № 1-2 (103-104), С. 73.

⁶⁵⁷ Прокопчук, В. І. (2021). *Музичне краєзнавство Рівненщини : навчально-методичний посібник*. Рівне : О. Зень. С. 255–257.

⁶⁵⁸ Прокопчук, В. І. (2021). *Музичне краєзнавство Рівненщини : навчально-методичний посібник*. Рівне : О. Зень.

⁶⁵⁹ Столярчук, Б. (Ред.-упор). (2014). *Михайло Лисенко-Дністровський: композитор, педагог, мистецтвознавець : довідкове видання*. Рівне : О. Зень.

⁶⁶⁰ Мельничук, Б. І. (2016). Лисенко-Дністровський Михайло Васильович. *Енциклопедія Сучасної України*. Гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних

Автор музики до понад 30 вистав, що з успіхом йшли на сценах Донецького, Одеського, Рівненського, Тернопільського, Ужгородського музично-драматичних театрів. Серед них: за п'єсами І. Корчаги «Екзамен з анатомії» (1967), І. Микитенка «Як сходить сонце» (1967), М. Зарудного «На сьомому небі» (1968), І. Франка «Украдене щастя» (1968), Ю. Удовиченка «Смерть, відступись» (1968), О. Довженка «Потомки запоріжців» (1969), О. Підсухи «Кому кують зозулі» (1970), О. Корнійчука «Пам'ять серця» (1970), Ш. Петефі «Тигр і гієна» (1971) та ін.

У творчому доробку композитора понад 200 творів, усі мають яскраве національне забарвлення. Так, в «Українській рапсодії» й «Гуцульській рапсодії» для народного оркестру цитуються українські народні пісні та мелодії; головною темою І ч. симфонії «Кармелюк» для оркестру українських народних інструментів є мелодія народної пісні «За Сибіром сонце сходить» тощо. Народна музична традиція лежить в основі музики до багатьох спектаклів, зокрема музика до «Цар Іван-Шишман» К. Зідарова має польський, болгарський й східний колорит звучання.

Більшу частину музичного доробку займають полотна крупної форми у жанрах інструментальної та оркестрової музики. Широкої популярності набули героїчна поема «Червоний Дундич» для симфонічного оркестру, «Поема» для духового оркестру (1974), фантазія «Вечорниці» для оркестру народних інструментів (1975), симфонія «Кармелюк» (1976), три концерти для інструментів з оркестром (баяна (1962), ксилофона (1975), бандури (1977)), «Музичні сходишки» (цикл фортепіанних мініатюр для дітей, 1976), «Прелюд-експромт» та «Елегія» для бандури, оркестровий «Урочистий прелюд», «Гуцульська рапсодія» для балалайки тощо. Важливе місце у творчості посідає пісня: «Серце Полісся» (вірші В. Монаєнкова), «Материнська печаль» (вірші В. Ярмуша), «Дворець щастя» (вірші М. Крохіна), «Ой, червона калинонька» (вірші М. Рильського), «Дума про козацькі могили» (вірші В. Монаєнкова), «Леся» (вірші Ф. Степанова) та багато інших^{661 662}.

Титанічний розвій у збереження та розвиток української народної мистецької скарбниці Волинського Полісся зробила **Уляна Петрівна Кот** (1936–2022), народна співачка (альт), носійка регіональної автентичної манери співу, майстриня народної творчості та художнього ткацтва, знавець народних поліських традицій⁶⁶³.

Народилася У. Кот у с. Крупове Дубровицького р-ну Рівненської обл. працювала у колгоспі (1951–1979) та у Рівненському комбінаті народних промислів майстринею (1979–1985), була організаторкою та керівницею фольклорно-етнографічного ансамблю «Берегиня» (1985–1991) та дитячої фольклорно-етнографічної студії «Серпанок» (1991–1996), де передавала духовні надбання українського народу – автентичні мистецькі традиції Полісся.

Берегиня традиційної української культури завдяки вродженому музичному

досліджень НАН України. https://esu.com.ua/search_articles.php?id=54912; Прокопчук, В. І. (2021). *Музичне краєзнавство Рівненщини : навчально-методичний посібник*. Рівне : О. Зень; Столярчук, Б. (Ред.-упор). (2014). *Михайло Лисенко-Дністрівський: композитор, педагог, мистецтвознавець : довідкове видання*. Рівне : О. Зень.

⁶⁶¹ Мельничук, Б. І. (2016). Лисенко-Дністрівський Михайло Васильович. *Енциклопедія Сучасної України*. Гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. https://esu.com.ua/search_articles.php?id=54912

⁶⁶² Прокопчук, В. І. (2021). *Музичне краєзнавство Рівненщини : навчально-методичний посібник*. Рівне : О. Зень. С. 255–257.

⁶⁶³ Калениченко, А. (2008). Кот Уляна Петрівна. *Українська музична енциклопедія* (Т. 2 : [Е–К]). Гол. редкол. Г. Скрипник. Київ : Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. С. 568–569.

обдаруванню до 85 років тримала в пам'яті як у життєвій мистецькій скарбниці понад тисячу народних пісень, які перейняла від матері, детально знала багато звичаїв та обрядів, зокрема поліське весілля, обжинки, щедрування дерев, інші родинно-обрядові та календарно-обрядові традиції. Завдяки тонкому світосприйняттю та високій виконавській майстерності співачка інтерпретувала народні шедеври – свої духовні скарби (драматичні сюжети народних балад, сімейно-побутових і обрядових пісень, косарських та оральських, сівальських та жнивварських, весільних та коровайних, веснянок та жартівливих тощо) з глибоким почуттям та розумінням, тонко та ретельно зберігаючи й передаючи манеру виконавства поліського краю^{664 665}.

У. Кот була Заслуженою майстринею народної творчості УРСР (1981), лауреаткою телетурніру «Сонячні кларнети» (1984), радіо-конкурсу «Золоті ключі» (1980–93), Обласної літературно-мистецької премії ім. Б. Тена, Обласної мистецької премії ім. Г. Леончук (2006), численних міжнародних, Всеукраїнських і регіональних фольклорних фестивалів та конкурсів, володаркою Золотої медалі ВДНГ СРСР (Москва, 1984), учасницею фольклорного фестивалю національних меншин США (на запрошення Смітсонівського інституту у Вашингтоні та Нью-Йорку).

Народний мелос від У. Кот записували фольклористи Л. Гапон, Є. Єфремов, І. Клименко, В. Ковальчук, В. Матвієнко, Н. Позняк, К. Приймачук, Г. Оришук, К. Смаль (близько 1050 зразків, виданих у збірках «Ой, зозулько, сива пташко», (Дубровиця, 2005; Чернівці, 2006); «Ой та зацвіла червона калина» (2008); «Поліське весілля» (2011)), С. Шевчук, Р. Цапун, Л. Ященко та ін. Записи фіксувала й онука співачки В. Кот, випускниця кафедри музичного фольклору ІМ РДГУ, яка частину репертуару бабусі видала в студентських роботах. Записи автентичних пісень у виконанні У. Кот є у фондах радіо «Свобода» та Українського радіо, а також фондах Обласного центру народної творчості, Етнокультурного центру «Веснянка» Рівненського міського Палацу дітей та молоді, кафедри музичного фольклору Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету тощо⁶⁶⁶.

А численні ткані роботи У. Кот – рушники та прозорі «Поліські серпанки», серветки, настільники, сорочки та інше вбрання, яких навчилася ткати у матері О. Придюк, – нині зберігаються в музеях і приватних колекціях усього світу (Білорусі, Казахстану, Канади, Польщі, Словаччини, США, Чехії, Росії), а також багатьох міст України. Учасниця Днів ткацтва в Музеї народної архітектури та побуту України в Пирогові, багатьох міських, Всеукраїнських, Всесоюзних, зарубіжних мистецьких виставок, майстриня мала численні авторські виставки у м. Дубровиця, Рівне, Львів, Київ та ін.

Писали про значущий внесок У. Кот у збереження традиційного мистецтва Полісся, багаті грані її майстерності й талант та фіксували автентичні обряди і вироби народно-ужиткового мистецтва В. Басараба, В. Борисенко, С. Грица, Я. Куришко, Б. Малицька, Л. Орел, В. Скуратівський, Б. Столярчук, С. Шевчук, фахівці з Канади та ін. Титанічний розвій майстрині у збереження та розвиток української народної

⁶⁶⁴ Калениченко, А. (2008). Кот Уляна Петрівна. *Українська музична енциклопедія* (Т. 2 : [Е–К]). Гол. редкол. Г. Скрипник. Київ : Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. С. 568–569.

⁶⁶⁵ Столярчук, Б. Й. (Ред.-уклад.). (2017). *Уляна Кот – майстриня, берегиня традиційної української культури*. Рівне: О. Зень.

⁶⁶⁶ Столярчук, Б. Й. (Ред.-уклад.). (2017). *Уляна Кот – майстриня, берегиня традиційної української культури*. Рівне: О. Зень.

мистецької скарбниці та зокрема, поліського фольклору, залишився у численних працях про неї, збірниках автентичного мелосу з її голосу, великій кількості аудіо та відео записів тощо⁶⁶⁷.

Вагомий внесок у розвиток мистецтва й фольклористики Рівненського краю зробив **Василь Михайлович Павлюк** (1941–2010), музикант, фольклорист, диригент, педагог, аранжувальник, збирач народної творчості, доцент кафедри фольклору та народного співу Рівненського інституту культури (Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету), Заслужений працівник освіти України, лауреат літературно-мистецької премії ім. Б.Тена, премії ім. М.Лисенка та ім. М. Костомарова за творчу роботу серед українців Підляшшя, член обласної асоціації композиторів Всеукраїнської музичної спілки та Національної спілки краєзнавців України⁶⁶⁸.

Народився у с. Драгасимів Івано-Франківської обл., дуже рано пізнав важку працю, проте мріяв бути музикантом. Після закінчення у 1963 р. диригентсько-хорового відділення Рівненського музичного училища В. Павлюк був направлений в Демидівський районний будинок культури, де працював музичним керівником, організував та керував хором, викладав гру на баяні, брав участь у роботі драматичного гуртка, почав писати власні пісні. У 1971 р. закінчив музично-педагогічний факультет Рівненського педагогічного інституту та аспірантуру Київського інституту культури у 1976 р. Після закінчення навчання розпочав педагогічну діяльність на кафедрі теорії музики Рівненського культосвітнього факультету Київського інституту культури. Згодом (1979 р.) заснував та очолив кафедру народного хорового співу в Рівненському інституті культури. У цьому ж році митець створив перший на Рівненщині молодіжний фольклорний ансамбль «Горина», який став справою життя невтомного ентузіаста, щиро закоханого в поліську народну пісню. Назву фольклорно-етнографічного колективу підказали мальовничі берега рідної річки Горині, яка протікає на Рівненському Поліссі (до слова, з поліської стародавньої говірки «горина» – червона нитка для вишивання)⁶⁶⁹.

Ансамбль «Горина» понад тридцять років був провідним колективом кафедри музичного фольклору Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету та залишається візитною карткою усього Волинського краю. Колектив став переможцем багатьох знаних конкурсів, міжнародних, українських фестивалів, зокрема: республіканського огляду творчої майстерності студентів закладів культури і мистецтва (1981), дипломант Міжнародного ораторійно-кантатного фестивалю «Bratislavia cantars» (1991, м. Вроцлав, Польща), учасник всесоюзних творчих лабораторій фольклорного мистецтва (1987, м. Москва; 1989, м. Острог), учасник XX Сербського фестивалю молоді у Югославії (1981, участь за підтримки та ініціативи науковців Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Рильського НАН України), Лауреат міжнародного слов'янського фольклорного фестивалю «Коляда»

⁶⁶⁷ Столярчук, Б. Й. (Ред.-уклад.). (2017). *Уляна Кот – майстриня, берегиня традиційної української культури*. Рівне: О. Зень; Гапон, Л. Д. (Упор.). (2006). *Вибрані пісні з голосу Уляни Кот: Навчально-репертуарний збірник*. Рівне; Калениченко, А. (2008). *Кот Уляна Петрівна. Українська музична енциклопедія* (Т. 2 : [Е–К]). Гол. редкол. Г. Скрипник. Київ : Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України. С. 568–569; Столярчук, Б. Й. (Ред.-уклад.). (2017). *Уляна Кот – майстриня, берегиня традиційної української культури*. Рівне: О. Зень.

⁶⁶⁸ Столярчук, Б. Й. (1997). *Митці Рівненщини. Енциклопедичний довідник. Перше видання*. Рівне: Ліста. С. 333–334.

⁶⁶⁹ Там само.

(м. Рівне, 1995, 2002), Лауреат міжвузівського конкурсу виконавців народних пісень (1988), переможець українського огляду-конкурсу фольклорної творчості студентів (1993), II Всеукраїнського фестивалю «Повстанські ночі» (м. Рівне, 1997), учасник I республіканського фестивалю «Червона рута» (м. Чернівці, 1989), IV міжнародного фестивалю народної музики (м. Люблін, 1996), Міжнародного телефестивалю української пісні та музики «Горицвіт» (м. Львів, 2000) тощо⁶⁷⁰.

З 1989 р. традиційними для «Горини» стали турне багатьма містами Польщі (1989–1996 рр. у м. Білосток, Більськ-Підляський, Гайнівка, Грубешів, Варшава, Замость, Краків, Люблін, Томашів, Сім'ятичі, Черемха, Хелм тощо), про блискучі концертні виступи якого неодноразово писала польська преса. Ансамбль неодноразово радо вітали представники польського Міністерства культури та Союзу українців Підляшшя, Варшавської музичної академії та Люблінського університету тощо. У Польщі колектив неодноразово записував концерти на Польському радіо і телебаченні. Про ансамбль знято не один фільм, близько 50 теле- та радіопередач, колектив має понад 60 афіш та програм, понад 80 публікацій і відгуків в українських та зарубіжних виданнях.

У 1992 р. В. Павлюк за направленням Міністерства культури України працював інструктором фольклорних колективів у Польщі, зокрема у м. Більську-Підляському та Сім'ятичі Білостоцького воеводства, де зафіксував понад 50 народних пісень Північного Підляшшя, був там ініціатором створення двох нових українських колективів⁶⁷¹.

Регулярні фольклорно-етнографічні експедиції на Рівненське Полісся із фіксацією духовно-мистецького надбання краю, успадкуванням місцевих говірок, вбрання, регіональних традицій тощо перетворили фольклорно-етнографічний колектив «Горину» на творчу лабораторію дослідження самобутньої традиційної культури, збереження та пропагування кращих її зразків. Любов до музичного фольклору Рівненського Полісся музикант проніс через все життя. В. Павлюк записав та розшифрував понад 200 зразків музичного фольклору, чималій кількості через свою мистецько-професійну огранку аранжувальника дав сценічне життя. Чимало народних пісень у його обробках нині виконуються багатьма колективами краю, частина з них вийшла друком у збірниках «Пісні рідного краю», «Пісні у весільних обрядах» тощо⁶⁷²⁻⁶⁷³.

Мрію В. Павлюка про створення в Інституті мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету музею ансамблю «Горина» втілили в життя його учні й вихованці ансамблю – Сергій та Людмила Вострікови, яким у 1999 р. В. Павлюк передав керівництво колективом.

«Горина» донині є одним з найвідоміших фольклорних колективів у Волинському краї та далеко за його межами. Ансамбль є лауреатом численних Всеукраїнських та Міжнародних конкурсів й фестивалів у Білорусі, Польщі, Словаччині, Італії, Австрії, Македонії тощо. Його репертуар складають обрядові, історичні та побутові пісні (колядки, щедрівки, веснянки, купальські, кустові, петрівчані, ягідні,

⁶⁷⁰ Столярчук, Б. (2012). *Енергетика слова. Рецензії, дослідження, нариси, статті*. Рівне. С. 175-178.

⁶⁷¹ Столярчук, Б. (2021, 21 листопада). «Гориною» вишита доля рівненського митця. 7 днів. <https://7dniv.rv.ua/suspilstvo/vyshyta-dolia-myttisia-z-rivnoho/>

⁶⁷² Столярчук, Б. (2021, 21 листопада). «Гориною» вишита доля рівненського митця. 7 днів. <https://7dniv.rv.ua/suspilstvo/vyshyta-dolia-myttisia-z-rivnoho/>

⁶⁷³ Столярчук, Б. Й. (1997). *Митці Рівненщини. Енциклопедичний довідник. Перше видання*. Рівне: Ліста.

жнивні, весільні, стрілецькі, повстанські тощо), пісні на слова Лесі Українки, Т. Шевченка, твори духовної тематики, пісні та канти в обробці В. Павлюка⁶⁷⁴.

Посмертно вийшла друком праця В. Павлюка «Гориною вишита доля» (2011), куди увійшли його авторські обробки народних пісень та аранжування народного мелосу, зібраного у багаточисельних експедиціях на Рівненському Поліссі (містить і диск із записами пісень у виконанні ансамблю «Горина»), а також спогади про митця, відгуки про його плідну й багатогранну творчу діяльність тощо⁶⁷⁵.

На знак непересічної праці музиканта-фольклориста у 2014 р. була створена Міська премія ім. В. Павлюка, яка є найвищою відзнакою у галузі народного мистецтва в місті та присуджується майстрам фольклорно-народного мистецтва у День народження музиканта – 14 серпня за кращі здобутки, що збагачують історичну пам'ять, національну свідомість та самобутність українського народу, відроджують національну (регіональну) культуру, за збереження та популяризацію етнокультурної спадщини та регіональних особливостей українців.

В. Павлюк виховав плеяду професіоналів, великих фахівців своєї справи, майстерно й по батьківські щиро вселяючи в їхні душі незламну віру в себе, яка стимулювала до невпинної наполегливої праці; зростив майстрів музичного мистецтва, закоханих у народну пісню й регіональні музичні традиції, які й нині гідно продовжують його справу, зберігаючи та передаючи молодим поколінням етнокультурну музичну спадщину Поліського краю^{676 677 678}.

Отже, розглянуто декілька «портретів» митців Рівненського краю (як багатостороннього історико-етнографічного регіону Волині) різних часів і в різних мистецтвах. Вплив видатних діячів культури й мистецтва на процеси державотворення та виховання цілих поколінь важко переоцінити. Відтак пізнання життєтворчості митців краю є важливим для виховання майбутніх педагогів мистецтва (музичного мистецтва) та студентів усіх мистецьких спеціальностей як носіїв і провідників культурно-мистецьких цінностей у вихованні молодого покоління як майбутнього держави й нації.

Таким чином, матеріал служитиме збагаченню виховного чинника освітнього процесу та має високий ціннісно-виховний потенціал для використання в опануванні авторського навчального курсу «Музичне краєзнавство Рівненщини» в закладах вищої освіти, передусім через формування культурологічної компетентності як діалектичної єдності національного виховання (національної самосвідомості й патріотизму) з краєзнавчим (регіональним) аспектом та формування ціннісного ставлення до рідної (регіональної) та ширше – національної культури, толерантного ставлення до світового культурного багатоманіття, навичок професійної рефлексії та саморефлексії. Доцільним є використання матеріалу в опануванні авторського навчального курсу «Музичне краєзнавство Рівненщини» як в аудиторній, так і в самостійній та позааудиторній роботі, в індивідуальних і групових пошуково-дослідних та навчально-практичних завданнях, спрямованих на активізацію самостійної пошукової, науково-

⁶⁷⁴ Споденюк, Г. (09.04.2019). *Фольклорному ансамблю «Горина» м. Рівне – 40*. Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека. <http://libr.rv.ua/ua/news/2754/>

⁶⁷⁵ Столярчук, Б. (2021, 21 листопада). «Гориною» вишита доля рівненського митця. 7 днів. <https://7dniv.rv.ua/suspilstvo/vyshyta-dolia-myttisia-z-rivnoho/>

⁶⁷⁶ Споденюк, Г. (09.04.2019). *Фольклорному ансамблю «Горина» м. Рівне – 40*. Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека. <http://libr.rv.ua/ua/news/2754/>

⁶⁷⁷ Столярчук, Б. (2021, 21 листопада). «Гориною» вишита доля рівненського митця. 7 днів. <https://7dniv.rv.ua/suspilstvo/vyshyta-dolia-myttisia-z-rivnoho/>

⁶⁷⁸ Столярчук, Б. (2012). *Енергетика слова. Рецензії, дослідження, нариси, статті*. Рівне. С. 175–178.

дослідницької, художньо-практичної і творчої діяльності студентів, формування у них професійної компетентності як майбутніх дослідників й пропагандистів культури рідного краю.

Список літератури:

- Антошевська, В. *Vsevolod Zaderatskyi*. Ukrainian Live Classic. URL: <https://ukrainianlive.org/zaderatskyi-vsevolod>
- Асталаш, Г. Л. (2021). Історична постать Ігнація Яна Падеревського крізь призму синтезу мистецької та політичної діяльності. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал, 4.
- Бендюк, М. (2012). Дата народження скульптора Томаша-Оскара Сосновського. *Острозький краєзнавчий збірник / Держ. іст.-культ. заповідник м. Острога, Остроз. наук.-краєзн. т-во «Спадщина» ім. князів Острозьких* ; за ред. М. Манько, М. Данилюк, С. Позіховської та ін. Острог: Нац. ун-т «Остроз. акад.». Вип. 5. С. 361–362.
- Верещагіна, О. Є., & Григорчук, П. С. (2004). Подолянин І. Я. Падеревський – визначний польський політичний та музичний діяч. *Наукові записки [Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського]. Серія : Історія*, Вип. 7, С. 100–104. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_ist_2004_7_22
- Войтович, В. М. (2015). Томаш Оскар Сосновський. Скульптура класицизму. Рівне: В. Войтович.
- Воробкевич, Т. (Ред.-упор.). (2017). *Львівська середня спеціалізована музична школа-інтернат імені Соломії Крушельницької. Сторінки історії*. Львів: Камула.
- Ворончук, І. О. (2010). Острозький Василь-Костянтин Костянтинович. *Енциклопедія історії України : у 10 т. Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України*. Київ : Наукова думка (Т. 7 : Мл – О). (с. 690–691). URL: http://www.history.org.ua/?termin=Ostrozkyj_V
- Гапон, Л. Д. (Упор.). (2006). *Вибрані пісні з голосу Уляни Кот: навчально-репертуарний збірник*. Рівне.
- Дикало, В. (2016). Музичне краєзнавство Рівненщини як навчальний курс: до постановки проблеми. *Нова педагогічна думка: наук.-метод. журн.*, № 2 (86), С. 124–128.
- Єршов, В. О. (2005). Духовний світ митця Г. П. Олізара. *Українська полоністика, №2 (філологічні дослідження)*, С. 157–173.
- Закон України «Про освіту» № 2145-VIII (5.07.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
- Збір І. Історія написання збірника «Волинь. Обряди, мелодії, пісні» Оскара Кольберга. *Мандрівець : наук. журн.* Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія». Тернопіль. 2013. № 3. С. 54–58.
- Кульчинський, С. (Ред.). (2002). *Казимир Любомирський. Фортепіанні п'єси. Нотне видання*. Рівне.
- Калениченко, А. (2008). Кот Уляна Петрівна. *Українська музична енциклопедія* (Т. 2 : [Е–К]). Гол. редкол. Г. Скрипник. Київ : Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. С. 568–569.

- Калениченко, А. (2018). Падеревський Ігнатій Ян. *Українська музична енциклопедія* (Т. 5: [П–Р]). Гол. редкол. Г. Скрипник. Київ: Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. С. 38–39.
- Калько, С. (2020, 31.10). *Таємниці життя і смерті рівненського князя-композитора*. РівнеРетроРитм на хвилях нашої пам'яті. URL: <http://retrovivne.com.ua/taiemnici-zhittja-i-smerti-rivnenskogo-knjazja-kompozitora/>
- Калько, С. (2018, 22 травня). У Рівному вшанували пам'ять знаменитого художника. РівнеРетроРитм. На хвилях нашої пам'яті. URL: <http://retrovivne.com.ua/u-rivnomu-vshanuvali-pam-jat-znamenitogo-hudozhnika/>
- Константиненко, К. Л. (2001–2020). Липовецька Млада. *Енциклопедія сучасної України: у 30 т.* Ред. кол. І.М. Дзюба [та ін.]; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=54755
- Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. № 527 (6.06.2022). URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-deyaki-pitannya-nacionalno-patriotichnogo-vihovannya-v-zakladah-osviti-ukrayini-ta-viznannya-takim-shovtrativ-chinnist-nakazu-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini-vid-16062015-641>
- Костюк, Л. (2009). Художник, що мислив Волинню: життя і творчість Георгія Петровича Косміади. *Поліссязнавство у фольклорно-етнографічних і літературно-мистецьких дослідженнях. Рівне :Волинські береги, С. 126–132.*
- Кузик, В. (2008). Задерацький Всеволод Всеволодович. *Українська музична енциклопедія* (Т. 2: [Е–К]). Гол. редкол. Г.Скрипник. Київ: Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т.Рильського НАН України. С. 113–114.
- Кульчинський, С. (Ред.-упор.). (2022). *Казимир Любомирський. Фортеліанні п'єси. Нотне видання*. Рівне.
- Лисенко, І., & Пилипчук, Р. (2011). Липовецька Млада. *Українська музична енциклопедія* (Т. 3: [Л–М]). Гол. редкол. Г. Скрипник. Київ : ІМФЕ НАНУ. С. 105–106.
- Лобода, Т. М. (2008). *Василь Кравченко. Громадська, наукова та просвітницька діяльність*. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України.
- Лясковка-Щур, В. А. (б.д.). *Вшанування пам'яті видатного земляка – Ігнація Яна Падеревського*. ГО «Житомирська обласна Спілка поляків України». Żytomierski Obwodowy Związek Polaków na Ukrainie. URL: <http://zozpu.zhitomir.net/1299/>
- Манько, М. (2016, 09.07). *Князі Любомирські – нащадки Василя-Костянтина Острозького*. Державний історико-культурний заповідник міста Острога. URL: <https://ostrohcastle.com.ua/knyazi-lyubomyrski-nashhadky-vasylyya-kostyantyna-ostrozkoego/>
- Мартиненко, А. І. (2014). Косміади Георгій Петрович. *Енциклопедія Сучасної України*. Гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=3838
- Мельничук, Б. І. (2016). Лисенко-Дністровський Михайло Васильович. *Енциклопедія Сучасної України*. Гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=54912

- Непомняща, А. (2018, 17 квітня). «Грецький горішок» – історія про драматичні перипетії життя художника Георгія Косміаді. *Голосно* – Найгучніші новини Рівного. URL: <https://web.archive.org/web/20180924213855/http://www.golosno.com.ua/grecki-j-gorishok-istoriya-pro-dramatichni-peripeti%D1%97-zhittya-xudozhnika-georgiya-kosmiadi/>
- Прищеп О., & Прищеп Б. (2002). Якуб Гофман – організатор досліджень історії та культури Волині. *Етнокультурна спадщина Рівненського Полісся: наук. видання*, II, 101–103. Рівне : Перспектива.
- Прокопчук, В. І. (2022). З рубрики «Маловідомі / малодосліджені мистецькі сторінки». *Мистецтво та освіта : наук.-метод. журн.*, 1-2 (103-104), 70–73.
- Прокопчук, В. І. (2021). Мистецьке краєзнавство як наукова проблема (екскурси в історію вивчення фольклору Волині). *Молодь і ринок: щомісячний науково-педагогічний журнал*, 1 (187), 108–113. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.228349>
- Прокопчук, В. І. (2021). *Музичне краєзнавство Рівненщини: навчально-методичний посібник*. Рівне : О. Зень.
- Прокопчук (Дикало), В. І. (2019). Мистецьке краєзнавство як науково-педагогічна проблема. *Іноватика у вихованні : зб. наук. праць*, 10, 226–233. Рівне: РД. DOI: <https://doi.org/10.35619/iuu.v1i10.189>
- Проскура, О. В. (Упор., передм., коментарі). (1996). *Русова, С. Вибрані педагогічні твори*. Київ : Освіта.
- Споденюк, Г. (09.04.2019). *Фольклорному ансамблю «Горина» м. Рівне – 40*. Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека. URL: <http://libr.rv.ua/ua/news/2754/>
- Стельмахович, М. Г. (1997). *Українська народна педагогіка*. Київ : ІЗМН.
- Столярчук, Б. (2021, 21 листопада). «Гориною» вишита доля рівненського митця. 7 днів. URL: <https://7dniv.rv.ua/suspilstvo/vyshyta-dolia-myttisia-z-rivnoho/>
- Столярчук, Б. Й. (1997). *Митці Рівненщини. Енциклопедичний довідник. Перше видання*. Рівне: Ліста.
- Столярчук, Б. (2012). *Енергетика слова. Рецензії, дослідження, нариси, статті*. Рівне.
- Столярчук, Б. (Ред.-упор). (2014). *Михайло Лисенко-Дністровський: композитор, педагог, мистецтвознавець : довідкове видання*. Рівне: О. Зень.
- Столярчук, Б. Й. (Ред.-уклад.). (2017). *Уляна Кот – майстриня, берегиня традиційної української культури*. Рівне: О. Зень.
- Столярчук, Б., & Юзюк, О. (Ред.-упор.). (2014). *Козицький С. О. Народні пісні Волині, Поділля і Холмщини*. Рівне : О. Зень.
- Сухомлинський, В. О. (1976). *Сто порад учителям*. Вибр. твори: В 5 т. Київ, (Т. 2). С. 419–655.
- Толстуха, Л. (2018, 15 березня). *Відкриття виставки «Волинь у спогадах Георгія Косміаді (1886–1967). Експонується вперше»*. Рівненський обласний краєзнавчий музей. URL: <http://museum.rv.gov.ua/news/2018/03/15/vidkrittya-vistavki-volin-u-sporadah-georgiya-kosm/>
- Ушинський, К. (1995). *Твори : в 6-ти т, (Т. 6.)*. Київ : Рад. школа.
- Франко, І. (1986). *Галицьке краєзнавство*. Зібрання творів у 50-ти томах. Київ: Наукова думка, (Т. 46.).

- Храмов, Г. (2013, 23 жовтня). Симфонія за колючим дротом. Розповідь про композитора, який створив на Колимі і виніс ізГУЛАГу унікальний музичний опус, написаний там на телеграфних бланках. *Україна молода*. № 154.
- Шевчук, С. (2009). Волинь у народознавчих зацікавленнях Павла Чубинського. *Поліссязнавство у фольклорно-етнографічних і літературно-мистецьких дослідженнях*. Рівне: Волин. обереги.
- Шлапак, Л. В. Г. П. *Косміади – художник і педагог*. Україна. Історія великого народу. URL: <http://www.litopys.com.ua/places/viznachn-postat/g-p-kosm-ad-khudozhnik-pedagog/>
- Rola-Bruni, A. (28.01.2019). *Rzym: Tomasz Oskar Sosnowski (1886) – artysta z pierwszych stron gazet*. Naszswiat.it. Polska strona włoch. URL: <https://naszswiat.it/historia/rzym-tomasz-oskar-sosnowski/>
- Orłowicz, M. (1929). *Ilustrowany przewodnik po Wołyniu*. Łuck.
- Przybylski, T. (1973). Lubomirski Kazimierz (1813–1871). *Polski Słownik Biograficzny*. Wrocław Warszawa Kraków Gdańsk : Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, (T. XVIII/1), zeszyt 76.

Ярина Танявська, м. Чернівці, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-4270-878X>

ПЕДАГОГІКА ФРІДРІХА ФРЕБЕЛЯ І СТАНОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ (1839-1918 рр.)*

Анотація. Дослідження присвячене питанням впливу педагогіки Фрідріха Фребеля на зародження і розвиток системи дошкільних закладів у Західній Україні наприкінці 30-х років XIX – початку XX ст. З’ясовано місце і роль у цьому процесі графині Сузанни Ожаровської і старшого військового комісара Галичини Себастьяна-Віллібальда Шіслера, завдяки яким були організовані перші дошкільні заклади в селі Сороки (нині Сороки-Львівські, 1839) і місті Львові (1840-1841). Здійснено порівняльний аналіз змісту, форм і методів навчально-виховної роботи в перших галицьких дошкільних закладах і в дитячому садку Фрідріха Фребеля, заснованому 1840 р. в Бланкенбурзі (Тюрінгія), виявлено спільні і відмінні підходи до організації освітнього процесу і реалізації методично-дидактичних завдань. Відзначено внесок у становлення дошкільної освіти на західноукраїнських землях теоретиків та практиків дошкільної освіти Леопольда Хімані, Яна-Властимира Свободи, Альберта Фішера, Марії Молнар.

Викремлено і обґрунтовано основні етапи розвитку дошкільного виховання на західноукраїнських землях (Галичині, Буковині і Закарпатті), досліджено характерні риси розвитку і особливості структури дошкільної мережі, організаційні

* Певні аспекти, які розглядаються в даній статті, були вже опубліковані в такому виданні: Квасецька, Я.А. (2017). Професійна підготовка вихователів дошкільця на західноукраїнських землях: історичний аспект: монографія. Чернівці: Зелена Буковина.

*«Лише Ви, Вчителю,
залишаєтеся вічно
сповідуваною і вічно живою
Цінністю, непідвладною
часу і меркантильним
дріб'язковостям
миттєвості»*

Іван Зязюн